

PRÁVO

2PR101

OKRUHY KE ZKOUŠCE – ZÁKLADY PRÁVA

xposs04

- 01 – Právo**
- 02 – Prameny práva obecně**
- 03 – Prameny práva ES/EU**
- 04 – Prameny práva ČR**
- 05 – Struktura a druhy právních norem**
- 06 – Platnost a působnost právních norem**
- 07 – Výklad práva**
- 08 – Právní vztahy a jejich druhy**
- 09 – Právní úkony**
- 10 – Právní události a protiprávní stavy**
- 11 – Subjekty právních vztahů**
- 12 – Objekt a obsah právních vztahů**
- 13 – Zákonnost a její právní záruky**
- 14 – Stát, jeho znaky a funkce**
- 15 – Formy státu, nejvyšší státní orgány**
- 16 – Legislativní proces ČR**
- 17 – Orgány moci výkonné v ČR**
- 18 – Orgány moci zákonodárné v ČR**
- 19 – Orgány moci soudní v ČR**
- 20 – Orgány ES/EU**
- 21 – Listina základních práv a svobod**
- 22 – Právní odpovědnost**
- 23 – Trestní odpovědnost**
- 24 – Okolnosti vylučující protiprávnost, vývojová stádia trestného činu**
- 25 – Občanské řízení, jeho druhy a zásady**
- 26 – Průběh občanského řízení**
- 27 – Trestní řízení**
- 28 – Správní řízení**
- 29 – Vlastnictví**
- 30 – Spoluvlastnictví**

01 – PRÁVO

Pojem práva

- vícevýznamový pojem, součást normativní regulace – systému příkazů, zákazů, dovolení
- vytváří jej stát tak, že uznává určité formy pravidel chování za právní

1) Objektivní právo

- soubor pravidel chování vytvořený státem v určité době a ve zvláštní formě
- pravidla jsou **státem vynutitelná** (každý je povinen se jimi řídit, jinak hrozí prostředky státního donucení)
- obecně **závazná** (musí se respektovat bez ohledu na subjektivní názor)

2) Subjektivní právo

- souhrn oprávnění vedle povinností, někdo má právo k něčemu či na něco (=oprávnění)
- možnost subjektu chovat se určitým způsobem vyjádřená a zaručená objektivním právem

Právní vědomí

- představy o právu a názory na právo

Znalost práva

- představy lidí o platném právu, o tom, co je právní nebo protiprávní
- získávání ze Sbírek, z médií, z ústního podání, ze zkušeností → neúplné, nepřesné, zkrácené představy

Názory na to, co je spravedlivé a co ne

- hodnocení platného práva (dobré či špatné), představy o (ne)spravedlnosti, co a jak by mělo či nemělo být regulováno pomocí práva

Systém práva

- systém třídění právní regulace do různých kategorií

Právo mezinárodní, evropské a vnitrostátní

• Mezinárodní právo

- upravuje vztahy mezi státy, mezi státy a mezinárodními organizacemi, mezi mezinárodními organizacemi navzájem
- členské státy jsou svrchované, mezinárodní organizace je nemůže k ničemu nutit proti jejich vůli

• Evropské právo

- označení práva Evropské unie, má tři pilíře
 - **komunitární právo** (první pilíř)
 - reprezentováno Evropskými společenstvími (EUROATOM a Evropské společenství)
 - má přednost před právními řádými členských států, řídí se jimi i FO a PO
 - **unijní právo** (druhý – společná zahraniční a bezpečnostní politika, třetí pilíř – justiční a policejní spolupráce)
 - spojeno s mezinárodní spoluprací mezi členskými státy EU
 - Vnitrostátní právo
 - upravuje vztahy mezi PO a FO a dalšími subjekty, na které se vztahuje svrchovaná státní moc

Právo soukromé a veřejné

- Právo veřejné - upravuje vztahy mezi státem a občany, resp. právníckými osobami působícími v rámci občanské společnosti (nadřazenost státu)
 - **správní právo** – upravuje společenské vztahy při výkonu veřejné správy (neexistuje kodex)
 - **finanční právo** – upravuje finančně právní vztahy (neexistuje kodex)
 - **trestní právo** – stanovuje, které činy jsou soudně trestné a jaká opatření se použijí vůči pachatelům (trestní zákon – hmotné trestní právo, trestní řád – procesní trestní právo)
 - **ústavní právo** – upravuje základy veřejné moci, samosprávy, uznání a vymezení základních práv a svobod lidí a základy politické moci
- Právo soukromé - upravuje vztahy subjektů obč. společnosti na principu jejich vzájemné rovnosti a nezávislosti
 - **občanské právo** – upravuje majetkové vztahy fyzických a právníckých osob (občanský zákoník)
 - **obchodní právo** – obsahuje specifika majetkových vztahů mezi podnikateli (obchodní zákoník)
 - **rodinné právo** – upravuje osobní vztahy mezi manželi, rodiči a dětmi a vztahy mezi ostatními příbuznými (zákon o rodině)

Právo hmotné a procesní

- Právo hmotné – upravuje subjektivní práva a povinnosti právníckých a fyzických osob (občanský zákoník)
- Právo procesní – upravuje procesní postupy (např. občanský soudní řád)

02 – PRAMENY PRÁVA OBECNĚ

Typy právní kultury

1. Kontinentálně evropský typ

- hlavní pramen práva je zákon
- dělení na veřejnoprávní a soukromoprávní úpravu apod.
- ČR, země Evropy

2. Anglosaský typ

- převažují precedenty
- dělení práva na jednotlivá odvětví
- USA, VB, Severní Irsko, Kanada

Obecně o soustavě pramenů práva

- formy, ve kterých je objektivní právo obsaženo
- rozlišujeme „psané“ prameny (zákony, normativní akty a smlouvy, právnická literatura) a „nepsané“ (ostatní)

Normativní právní akty

- výsledek cílevědomé normotvorné činnosti orgánů státní moci obsahující právní normy
- legislativní proces (proces tvorby normativních aktů):
 - je stanoveno, kdo má pravomoc tvořit právní normy, jaká je jeho působnost (prostorová, časová, osobní, věcná) a způsob vytváření právních norem
- podle stupně právní síly dělíme normativní právní akty:
 - *prvotní* – zákony a ústavní zákony
 - *druhotné* – nařízení vlády, vyhlášky ministerstev
 - právní norma nižšího stupně musí být v souladu s právními normami vyššího stupně
 - právní norma určitého stupně může být změněna či zrušena pouze normou stejného nebo vyššího stupně
- **zákon** je normativní akt nejvyššího zastupitelského orgánu státu
- **kodex** (zákoník) je jediný právní předpis, který komplexně reguluje určité odvětví (zákoník práce)
- ústavní zákon – zvláštní druh zákona, odlišuje se formou a vyšším stupněm právní síly
 - **Ústava** – druh ústavního zákona, komplexní úprava základních vztahů:
 - je *rigidní*, je-li ke schválení ústavního zákona potřeba kvalifikovaná většina (vyšší kvorum v zákonodárném sboru, referendum)
 - je *flexibilní*, vydávají-li se ústavní zákony stejně jako ostatní zákony

Precedenty

- individuální právní akt, kterým se řídí případy právními normami dosud neupravené, jsou aplikované na další obdobné případy → získávají obecnou závaznost

Právní obyčeje

- jde o „právo nepsané“
- forma živelné tvorby práva (obyczaj původně nemá právo tvorný záměr)
- aby se obyčej stal pramenem práva, musí být splněno:
 - dlouhotrvající masové uskutečňování určitého chování
 - konkrétně stanovený obsah
 - uplatňování státního donucení při porušení pravidla

Normativní smlouvy

- roli pramene práva má, když jsou její ustanovení obecná a regulují závazně celou skupinu právních vztahů
- **mezinárodní smlouvy** – hlavní pramen mezinárodního práva
- normativní charakter v řadě zemí i **kolektivní smlouvy** v oblasti pracovního práva

Obecné právní zásady

- od obyčejů se liší tím, že pro vytvoření pravidla nemá právní význam „dlouhodobá praxe“

Jurisprudence

- původní význam: tvůrčí odborná činnost římských právníků směřující k formulaci právních vět nebo spočívající v podávání dobrozdání ke konkrétním případům – dobrozdání měla význam pramene
- dnes: doktrinální výklad práva nebo právní věda vůbec, zejména teorie práva

03 – PRAMENY PRÁVA ES/EU

Primární právo

- tvůrci primárního práva jsou členské státy, které jej jako subjekty mezinárodního práva veřejného tvoří na mezivládních konferencích

Zřizovací smlouvy

- smlouvy, kterými byla založena tři Evropská společenství v 50. letech 20. století:
- Pařížská smlouva – založení ESUO (1950)
- Římské smlouvy – založení EURATOMu a EHS (1957)
- Francie, SRN, Itálie, Belgie, Nizozemí, Lucembursko

Změny zřizovacích smluv

- Jednotný evropský akt – revize Římských smluv (1986)
- Smlouva o EU (Maastrichtská smlouva) – založila EU, vytváří tří-pilířovou strukturu EU (1993)
 - *První pilíř* – Evropská společenství
 - *Druhý pilíř* – Společná zahraniční a bezpečnostní politika
 - *Třetí pilíř* – Spolupráce v oblasti justice a vnitra
- Amsterodamská smlouva (1997) – přejmenovala třetí pilíř na Policejní a justiční spolupráci v trestních věcech, protože spolupráci v civilních věcech přenesla do prvního pilíře
- Smlouva z Nice (2000) – měla za cíl připravit instituce EU na rozšíření EU v květnu 2004

Smlouva o ústavě pro Evropu (2004)

- měla za cíl nahradit složitou strukturu smluv EU jediným právním předpisem
- schválena na summitu EU v červnu 2004, podepsána v říjnu 2004 v Římě
- proces ratifikace skončil poté, co ji v referendech odmítla Francie a Nizozemí

Lisabonská smlouva (2009)

- cílem je reformovat instituce EU a její fungování
- má změnit stávající smlouvy, které v pozměněné podobě stále zůstávají v platnosti

Sekundární právo

- právo, které vytváří instituce EU v mezích daných primárním právem

Nařízení

- obdoba zákona, všeobecně závazný předpis, kterého se mohou dovolávat všichni (FO i PO)
- ve vnitrostátním pramenu práva jej nelze reprodukovat, pouze na něj odkázat

Směrnice

- nejsou všeobecně závazné, jen pokud jde o dosažení výsledku v nich stanoveném, přičemž způsob dosažení je ponechán svobodné volbě
- členské státy odpovídají za převedení směrnice do národního právního řádu (vydání nového předpisu, změna stávajícího předpisu) – pro převedení stanovena implementační lhůta (obvykle 3 roky)
- při nesplnění hrozí státu zahájení řízení o porušení smlouvy ze strany EU (až pokuta od Evr. soudního dvora)

Rozhodnutí

- jsou pro adresáta závazná
- individuální právní akt, pomocí kterého se právo ES aplikuje v konkrétních případech

Doporučení a stanoviska

- nemají závazný charakter, tzv. soft law
- adresát je doporučením vyzýván k určitému žádoucímu chování
- stanoviska instituce Společenství zaujímají tehdy, když jde o posouzení současné pozice nebo určitých procesů ve Společenství nebo v členských státech

04 – PRAMENY PRÁVA ČR

Normativní akty

- pravomoc vydávat normativní akty má parlament (zákony, zákonná opatření Senátu), vláda (nařízení), ministerstva (vyhlášky) a orgány územní samosprávy (vyhlášky a nařízení)
- **Primární**
- zákonodárné akty jsou prvotní a originální prameny práva, nesmějí odporovat Ústavě a Ústava může být měněna nebo doplňována jen ústavním zákonem

Zákony a ústavní zákony a jejich tvorba

- tvorba zákona probíhá v legislativním procesu: začíná věcným záměrem, následuje vypracování návrhu zákona

Zákonná opatření Senátu ČR

- opatření na návrh vlády, které má Senát pravomoc přijímat v neodkladných věcech za situace, kdy je Poslanecká sněmovna rozpuštěna prezidentem (její volby se konají do 60 dnů)
- není-li opatření schváleno Poslaneckou sněmovnou na její první schůzi, pozbývá další platnosti
- **Sekundární (podzákonné právní akty)**
- normativní akty výkonných orgánů (nařízení vlády, vyhlášky ministerstev, okresních úřadů, obcí) a předpisy územních samosprávních celků

Mezinárodní smlouvy

- sjednávání a ratifikace mezinárodních smluv jsou v pravomoci prezidenta republiky, který je může přenést na vládu nebo na její členy (u některých potřeba souhlas PS a rozhodnutí ÚS)
- vyhlášení mez. smluv se provádí ve formě sdělení ministerstva zahraničních věcí (Sbírka mez. smluv)
- vyhlášení ve Sbírce není podmínkou platnosti těchto smluv jako pramene mezinárodního práva → splnění jiných podmínek (např. výměna ratifikačních smluv)

Mezinárodní smlouvy podle článku 10 Ústavy

- mezinárodní smlouvy prohlášené za součást právního řádu ČR
- mají přednost před „obyčejným zákonem“
- smlouvy spojenecké, mírové, politické, hospodářské

Mezinárodní smlouvy podle článku 10a Ústavy

- smlouvy, kterými dochází k přenesení pravomocí orgánů ČR na mezinárodní organizace nebo instituce
- k přijetí je třeba stejná většina jako u ústavního zákona

Ostatní mezinárodní smlouvy

- nejsou upraveny Ústavou, vztah k zákonům je nutno zjistit z jiných právních předpisů

Rozhodnutí Ústavního soudu

- mají význam na úrovni práva, jsou závazná pro všechny orgány a osoby

Nálezy, které rozhodnou o zrušení zákonů pro rozpor s ústavním pořádkem

- obdoba normativních aktů, mají stejnou právní sílu jako zákon, vyhlášují se ve Sbírce zákonů

Ostatní nálezy nebo usnesení Ústavního soudu obsahující v odůvodnění právní názor

- rozhodnutí o ústavních stížnostech proti pravomocným rozhodnutím orgánů veřejné moci

Sbírka zákonů

- oficiální seznam normativních právních aktů vydávaných orgány s celostátní působností
- skládá se z „částek“ (vycházejí dle potřeby)
- publikují se zde také rozhodnutí ÚS a další významná sdělení

05 – STRUKTURA A DRUHY PRÁVNÍCH NOREM

Právní normy a jejich struktura

- pravidla chování, která jsou vyjádřena zvláštní, státem uznanou formou a jejich zachování je státní mocí vynutitelné
- chováním rozumíme aktivní činnost i zdržení se činnosti
- adresát – ten, jehož se pravidlo chování týká
- struktura právní normy - vnitřní forma, v níž je obsah právní normy určitým způsobem organizován → rozdělení normy na prvky, jejich charakteristiku a objasnění jejich vzájemného vztahu

Klasická struktura právní normy:

Hypotéza

- stanoví podmínky, za nichž se má realizovat pravidlo chování obsažené v dispozici
- je kritériem, podle něhož se určí, zda se norma vztahuje či nevztahuje na konkrétní případ

Dispozice

- obsahuje pravidlo chování
- stanoví, komu a jaká vznikají oprávnění či povinnosti, nastanou-li podmínky uvedené v hypotéze

Sankční hypotéza

- stanoví podmínky podmiňující uplatnění sankce
- podmínkou je vždy porušení povinností vyplývajících z dispozice
- k porušení povinností musí často přistoupit další skutečnosti (deliktní způsobnost proviněného)

Sankce

- stanoví důsledky porušení právní povinnosti vyplývající z dispozice, jsou-li splněny všechny podmínky stanovené sankční hypotézou

Druhy právních norem

a) Dělení z hlediska struktury

- normy s klasickou strukturou a normy jiné:
- **blanketové** – odkazují na jinou normu, nikoli však jmenovitě určenou, ale určenou obecně (např. podrobnější úpravu provede nařízení vlády)
- **odkazující** – odkazují na jinou, jmenovitě určenou normu (zákon, číslo, paragraf...)
- **kolizní** – normy mezinárodního práva soukromého, které určují, jaký právní řád se vztahuje na určitý případ (např. vztah mezi německým a českým řádem bude upravován německým nebo českým právem)
- + např. normy **organizační, kompetenční, derogační** (zrušují jiné právní normy)

b) Dělení podle míry vázanosti adresátů

- **kogentní**
 - jejich použití nemůže být vyloučeno ani omezeno projevem odchylné vůle subjektů
 - upravují vztahy se zvláště důležitým významem (právo ústavní, správní, trestní, procesní)
 - kogentní povaha právní normy bývá patrna již z jejího znění, např. prohlašuje-li ujednání odchylného obsahu za neplatné (např. „Neplatný je právní úkon, pokud ten, kdo jej učinil, nemá způsobilost k právním úkonům“)
- **dispozitivní**
 - účastníci právního vztahu svou vůlí určují obsah vzájemných oprávnění a povinností (jsou přítomni ale vázáni rámcem souvisejících norem kogentních)
 - mají význam zejména v soukromém právu (objevuje se formulace typu: „Není-li stanoveno jinak“)

c) Dělení z hlediska jazykového vyjádření dispozice

- **opravňující** – formulují výslovně jen oprávnění
- **zavazující** – formulují výslovně jen povinnost
- ať už formou příkazů (normy **příkazující**), nebo formou zákazů (normy **zakazující**)

06 – PLATNOST A PŮSOBNOST PRÁVNÍCH NOREM

Platnost právních norem

- při tvorbě normy jsou splněny všechny náležitosti předepsané právním řádem:
 - platná norma je vydána tím orgánem, který je k vydání kompetentní
 - platná norma má podobu některého z pramenů práva
 - platná norma byla řádně vyhlášena

Působnost právních norem

- stanovení rozsahu, v jakém se norma použije na konkrétní případ se zřetelem k době, místu, subjektu právního vztahu nebo předmětu právní úpravy

Časová působnost (účinnost)

- ohraničena určením, od kdy do kdy podle ní vztahy mají být upravovány
- čas, ve kterém norma nabyla platnosti, se nemusí shodovat s časem, ve kterém nabývá působnosti
- den nabývání časové působnosti – výslovně určen nebo 15. den po vyhlášení ve Sbírce zákonů
- platnost a působnost ztrácí zrušením → platnosti nabude nový normativní akt nebo výjimečně uplynutím doby
- k zániku platnosti je třeba výslovného ustanovení v novém normativním aktu – **derogační klauzule**:
 - *generální derogační ustanovení* – všeobecné ustanovení o zrušení všech norem, jež odporují ustanovením nově platného normativního aktu (budí nejasnosti, které normy jsou zrušeny)
 - *derogační ustanovení obsahující taxativní výpočet všech zrušených normativních aktů* – nebudí v praxi pochyb
- zpravidla normy **nepůsobí zpětně**, až na výjimky:
 - *retroaktivita* (zpětná působnost) – norma upravuje i právní vztahy vzniklé před dnem, kdy nabyla účinnosti (výjimečná, např. trestnost činu se posuzuje podle pozdějšího zákona jen tehdy, je-li pro pachatele příznivější)
 - *nepravá zpětná účinnost* – vznik právního vztahu se posuzuje podle normy účinné v době vzniku právního vztahu, ale obsah vztahu, práva a povinnosti subjektů se určují podle normy nové normy

Prostorová působnost

- stanovení rozsahu, v jakém se norma použije se zřetelem k místu
- ČR – zpravidla působnost na celém území ČR → území uvnitř státních hranic, vzdušný prostor nad státním územím, prostor pod povrchem, plavidla na otevřeném moři plující pod českou vlajkou (může být vymezeno i na omezenější část území – pohraniční území)

Z hlediska působnosti mimo území státu:

- a) právní normy, jejichž působnost se vztahuje výhradně na subjekty na území státu
- b) právní normy, jejichž působnost se vztahuje i na vymezený okruh subjektů za hranicemi států

Osobní a věcná působnost

Osobní působnost

- úzce spjata s prostorovou působností: zkoumá se zároveň, v jakém rozsahu se norma použije na konkrétní případ jak vzhledem k místu, tak k určitému okruhu možných subjektů právního vztahu
- nejčastěji se vztahuje na všechny osoby na území ČR (české občany, osoby bez státní příslušnosti, občany jiných států)
- některé právní normy upravují i práva a povinnosti těch českých občanů, kteří se nalézají na území jiných států

Věcná působnost

- vymezení okruhu společenských vztahů, na které se právní norma vztahuje, které upravuje (např. právní vztahy v oblasti školství, obchodu, zaměstnanosti)

07 – VÝKLAD PRÁVA

Výklad práva

- objasnění smyslu a obsahu právních norem za účelem jejich pochopení a používání v souladu s principy zákonnosti
- proces spojený s poznáním práva v souvislosti s objasněním smyslu jazykových termínů a výrazů

Výklad a metody výkladu můžeme rozdělit podle různých hledisek:

a) podle subjektu, který výklad provádí

Výklad Ústavního soudu ČR podle Ústavy – je obecně závazný

- je-li podle něj zákon (či jeho jednotlivé ustanovení nebo podzákonné právní předpisy) v rozporu s ústavním pořádkem, nálezem rozhodne o zrušení zákona dnem, který v nálezu určí
- nálezy, kterými ÚS rozhoduje o ústavních stížnostech, obecně závazné nejsou, ale blíží se tomu proto, že ÚS se v analogických případech svého názoru přidrží

Výklad vyšších soudů – není právně závazný (soudy jej ale zpravidla berou v úvahu při řešení konkrétních případů)

- svou interpretační a aplikační činnosti vykonávají na nižší soudy jistý, třebaže nepřímý vliv
- nižší soud uznává jejich autoritu, i když právní výklad vyššího soudu není právně závazný
- stanoviska Nejvyššího soudu mají specifickou povahu (jejich věcná autorita) → druh interpretace českého práva

Výklad orgánů aplikujících právo

- podávají orgány, které řeší individuální případy (výklad závazný pouze pro konkrétně řešený případ)

Výklad doktrinální – založen na vědeckém zkoumání právních norem (obsažen ve vědeckých pracích)

- není právně závazný, ale ve značné míře ovlivňuje praxi

Výklad oficiální – podává státní orgán pro podřízené orgány, organizace a pracovníky (je pro ně závazný jako interní instrukce, nemá však obecnou závaznost)

- autentický výklad – výklad podává orgán, který sám daný normativní akt vydal

b) podle metody a způsobu výkladu

Jazykové – zjišťuje smysl slovního textu, v němž je forma vyjádřena (smysl jednotlivých slov)

- zpřesnění právního významu slovních výrazů se dosahuje definováním výrazu v zákonu

Logické – zjišťuje smysl normy pomocí vědeckých poznatků a pravidel formální logiky

- zkoumá zákonitosti zabezpečující správnost myšlenkových postupů a pravdivost jejich výsledků

Systematické – zjišťuje smysl normy srovnáním s jinými normami

Funkcionální a teleologické – vystihuje smysl a funkci normy v souvislosti se sociálními podmínkami a potřebami, v nichž se má norma realizovat

Historické – objasňuje smysl normy v souvislosti s cílem, který byl sledován jejím vydáním

c) podle poměru smyslu právní normy a jejího slovního vyjádření

Doslovný – používá se v případech kdy smysl normy i slovního vyjádření jsou identické

Zužující – smysl normy je užší než její slovní vyjádření

Rozšiřující – zjišťuje širší smysl normy než je její slovní vyjádření

d) podle dosahu výkladu

Obecný – vztahuje se na celou oblast působnosti právní normy

Kasuistický – vztahuje se na určitý druh případů upravených právní normou

Individuální – vztahuje se k individuálnímu případu

Použití analogie v právu

- používá se při rozhodování věcí výslovně právem neupravených
- připouští se v právu soukromém, zejména v oboru práva občanského
- v ČR vyloučena aplikace podle analogie v oblasti trestního práva (trestnost činu, stanovení trestu)

Analogie zákona

- postup, při němž se použije právní norma, která předvídá případ nejpodobnější (analogický)
- spočívá na logických závěrech dosažených induktivní a deduktivní metodou

Analogie práva

- postup, při němž se věc řeší na základě principů právního odvětví, popřípadě na základě obecných principů práva

08 – PRÁVNÍ VZTAHY A JEJICH DRUHY

Právní vztahy

- vztahy mezi lidmi či jejich organizovanými kolektivy, v nichž vystupují jako nositelé oprávnění a povinností
- vytvoření právních vztahů – první stupeň realizace práva (druhým je pak plnění povinností a využívání oprávnění, které tvoří obsah právního vztahu)
- právní vztah existuje, je-li dána právní norma, která určuje rozsah oprávnění a povinností subjektů právního vztahu a existují-li právně významné okolnosti, s nimiž právo spojuje vznik, změnu nebo zánik právního vztahu (tzv. právní skutečnosti)

Prvky právního vztahu

- Subjekty – ti, jimž v právním vztahu vznikají práva a povinnosti
- Obsah – souhrn oprávnění a povinností vyplývajících subjektům z daného vztahu
- Objekt právního vztahu – to, k čemu směřují vzájemná práva a povinnosti subjektů

Právní skutečnosti

- takové skutečnosti, se kterými právo spojuje vznik, změnu nebo zánik subjektivních práv a povinností
- rozlišují se aprobované (právní chování – v souladu s normami) a reprobované (protiprávní chování – v rozporu)

a) projevy vůle subjektu

- **právní jednání** – právní skutečnost vyplývající v chování v souladu s právními normami
 - právní úkony – projev vůle subjektu směřující ke způsobení právních následků
 - individuální právní akty – akty státních orgánů, které zakládají, mění nebo ruší právní vztahy
- **protiprávní jednání** – spočívá v porušování povinností

b) skutečnosti, které nejsou projevem vůle subjektu

- **právní události** – skutečnosti, na které se váže vznik, změna nebo zánik právního vztahu a které nebyly vyvolány chováním osob jimi dotčených
- **protiprávní stavy** – výsledek nezaviněného chování nebo události, které jsou v rozporu s právem

Z hlediska potřeby jejich důkazu:

a) skutečnosti, které v případě sporu tvoří předmět dokazování, jejich existenci **je třeba dokázat**

b) skutečnosti, u nichž **nemá dokazování smysl** - skutečnosti notoricky známé, právní domněnky

- **právní domněnky** – zakládají právní následky bez ohledu na to, zda skutečnost reálně existuje či nikoli:
 - *vyvratitelné domněnky* – předpokládané skutečnosti se pokládají za dané jen potud, pokud se nedokáže, že nejsou dány
 - *nevyvratitelné domněnky* – tyto důkazy o opaku nepřipouštějí
 - *právní fikce* – spojuje právní následky s uměle vytvořenou skutečností, která reálně neexistuje

Druhy právních vztahů

Podle právních odvětví

- Pracovněprávní
- Občanskoprávní
- Správněprávní

Podle vzájemného postavení subjektů

- Horizontální – subjekty mají vzájemně rovné postavení
- Vertikální – určitý subjekt má mocenské oprávnění (uvedený subjekt může autoritativně rozhodovat o oprávněních či povinnostech jiného subjektu, nebo vynucovat splnění prostředky státního donucení)

Hmotněprávní a procesněprávní

- Hmotněprávní – všechny právní vztahy, které vznikají mimo proces aplikace práva
- Procesněprávní – vznikají v průběhu procesu aplikace práva mezi orgánem aplikujícím právo a těmi, o nichž rozhoduje

Podle funkční vazby

- Primární
- Sekundární – slouží k ochraně a naplnění primárních (procesněprávní vztahy a odpovědnostní právní vztahy)

Podle individualizace subjektů

- Absolutní – subjekty oprávnění jsou vždy individuálně určeny, subjekty povinnosti individualizovány být nemusí
- Relativní – všechny subjekty právního vztahu jsou konkrétně určeny, jejich obsah tvoří relativní oprávnění a jim odpovídající povinnost

09 – PRÁVNÍ ÚKONY

Právní úkony

- projev vůle subjektu směřující ke způsobení právních následků
- projev vůle může být učiněn v zásadě jakýmkoli způsobem pro jiné osoby seznatelným
- projev vůle je dialektickým celkem vůle a projevu, až na výjimky (nehoda mezi vůlí a projevem vůle):
- **vnitřní výhrada** – ten, kdo projevem vůle činil, ve skutečnosti následky, ke kterým směřuje, nechce, ale tuto výhradu nedá najevo (v našem právu platí, že mentální rezervace nemá právní význam)
- **dissimulace** – účastníci předstírají, že činí jiný úkon, než je tomu ve skutečnosti (např. předstíraný prodej, ve skutečnosti darování), dissimulovaný úkon je v zásadě platný

Podle vyjadřovacích prostředků rozlišujeme právní úkony na:

- a) výslovné** – právní úkon může být učiněn písemně, ústně či jinak určitými symboly
- b) konkludentní** – konání, z kterého lze usoudit, že jde o projev vůle a jaký je jeho obsah
- c) tacitní** – projevem vůle je nečinnost (nečinnost – mlčení – samo o sobě za projev vůle považovat nelze)
- projev vůle působí kromě zamýšlených právních následků i právní následky předvídané a stanovené normami

Náležitosti právních úkonů

- požadavky, které jsou právním řádem na úkony kladené
- můžeme dělit na **podstatné** (jejich nesplnění se dotýká právních následků, ke kterým úkon směřuje) a **nepodstatné** (jejich nesplnění se může dotýkat platnosti právního úkonu nebo může jít o důsledky jiné)
- **náležitosti subjektu** (např. způsobilost k právním úkonům)
- **náležitosti vůle** (svoboda vůle, vážnost, skutečnost, že vůle je prosta omylu)
- **náležitosti projevu vůle**
 - formy projevu vůle (např. písemná forma)
 - další náležitosti projevu vůle (např. jeho srozumitelnost, určitost)
- **náležitosti obsahu**
 - podstatné složky – mají charakter podstatných náležitostí úkonu (např. druh práce, místo výkonu práce)
 - pravidelné složky – obvykle bývají součástí právního úkonu určitého typu (mzdové zařazení v prac. smlouvě)
 - nahodilé složky – bývají součástí právního úkonu jen někdy (sjednání kratší prac. doby v prac. smlouvě)
 - *podmínky* právního úkonu – vedlejší ustanovení v právním úkonu, kterým se účinnost právního úkonu činí závislou na nejisté skutečnosti
- **náležitost předmětu** právního úkonu (možnost, dovolenost)
- případné další náležitosti (např. schválení úkonu jiným subjektem)

Platnost a účinnost právního úkonu

- platnost = úkon je pro toho, kdo jej učinil, závazný (podmínka účinnosti právního úkonu)
- účinnost = nastanou právní následky, ke kterým úkon směřoval (vznik, změna, zánik právního vztahu)
- nesplňuje-li právní úkon podstatné náležitosti, je vadný – nejčastěji neplatnost:
 - a) absolutní neplatnost** – nevyvolává předpokládané právní následky, na jeho základě nelze vyžadovat plnění
 - bylo-li plněno, vzniká straně, která plnění přijala, bezdůvodné obohacení, a plnění je povinna vrátit
 - může se jí dovolat každý, kdo na tom má právní zájem, možnost dovolat se jí není omezena žádnou lhůtou
 - b) relativní neplatnost** – úkon se považuje za platný do doby, než se oprávněná osoba neplatnosti dovolá
 - do té doby musí být plněno (bylo-li plněno, jsou účastníci povinni plnění vrátit)
 - lze se jí dovolat buď prohlášením adresovaným straně právního vztahu založeného takovým úkonem, nebo o ní musí rozhodnout soud
 - musí být uplatněna v promlčecí (občanské právo) nebo prekluzivní (pracovní právo) lhůtě

Druhy právních úkonů

- a) jednostranné** – projevy vůle jednoho subjektu (závěť), **dvoustranné** – účastníci se zavazují vzájemně (pracovní smlouva), **vícestranné** – projevy vůle účastníků směřují k dosažení určitého společného cíle (smlouva o sdružení)
 - dvou a vícestranné právní úkony – smlouvy nebo dohody
 - vznik dvoustranného právního úkonu předpokládá dva dílčí projevy vůle – návrh a přijetí návrhu (navrhovatel → adresát → akceptant)
- b) adresované a neadresované** – musí být někomu adresovány (reklamace), či nikoli (veřejný příslib)
- c) reálné a volné** – vedle projevu vůle je nutné reálné chování (odevzdání věci u přepravní smlouvy), či nikoli
- d) formální a neformální** – je nutné dodržet formu právního úkonu (např. písemná forma) či nikoli
- e) úplatné a bezplatné** – má-li strana, která úkon činí, obdržet na jeho základě majetkovou hodnotu (většina úkonů) či nikoli (darovací smlouva)
- f) pojmenovatelné a nepojmenovatelné** – zda právní normy tyto úkony výslovně upravují či nikoli
- g) právní odvětví** – dělení z hlediska systému práva (např. pracovněprávní úkony, občanskoprávní úkony)

10 – PRÁVNÍ UDÁLOSTI A PROTIPRÁVNÍ STAVY

Právní události a lhůty

- **právní události** - skutečnosti, na které se váže vznik, změna nebo zánik právního vztahu a které nebyly vyvolány chováním osob jimi dotčených (narození a smrt člověka)
- **lhůta** – časový úsek určený právním předpisem či právním úkonem (pevně vymezený počátek i konec)
- mimo lhůt i jiné časové určení: časové úseky určené přibližně (odstoupení od smlouvy bez zbytečného odkladu poté, co nastala určitá právní skutečnost), dovršení věku, či skutečnost, že se něco stalo dřív a něco později

Dělení lhůt:

Prosté lhůty

- právní následky má plynutí času samo o sobě, omezují trvání subjektivních práv a povinností
- po jejich uplynutí dochází ke vzniku práv a povinností nebo vzniká nárok
- další lhůty, během nichž je potřeba něco učinit (jinak přijdou právní následky): lhůty k projevu vůle, lhůty k plnění, lhůty k uplatnění či vykování subjektivního práva

Lhůty s „marným plynutím“

- lhůty v případě nečinnosti
 - **lhůty prekluzivní** – její marné uplynutí má za následek zánik práva (ten, kdo by plnil po uplynutí, plnil by bez právního důvodu a mohl by to, co plnil, požadovat zpět)
 - i zánik možnosti učinit určitý právní úkon, protože již uplynula lhůta pro jeho učinění (reklamacce)
 - **lhůty promlčecí** – po uplynutí právo nezaniká, ale oslabuje se, vzniká právo námitky promlčení

Podle okolností rozhodujících o počátku lhůt

- **objektivní lhůty** – rozhodující je, kdy nastala stanovená skutečnost
- **subjektivní lhůty** – rozhodující je, kdy se daný subjekt o skutečnosti dozvěděl

Hmotněprávní a procesní lhůty

- **lhůty hmotněprávní** – význam v oblasti upravované hmotným právem
- **lhůty procesní** – význam z hlediska některého procesu aplikace práva

Počítání času:

- lhůty počítané podle dní – začínají dnem, který následuje po dni, ve kterém vznikne skutečnost rozhodující pro počátek běhu lhůty
- podle týdnů – skončí v ten den posledního dne lhůty, který se označením shoduje se dnem, kdy nastala skutečnost zakládající běh lhůty
- podle hodin či minut – takové se počítají od okamžiku, kdy počaly běžet, do okamžiku, kdy skončily

Stavění běhu lhůty - po stanovenou překážku neběží, po opadnutí překážky pokračuje (zahájení řízení)

Přerušování lhůty – vzhledem k určité skutečnosti lhůta počíná běžet znovu (k uplynulé lhůtě se nepřihlíží)

Protiprávní stavy

- výsledek nezaviněného chování nebo události, které jsou v rozporu s právem
- právní norma ukládá někomu povinnost takový stav napravit nebo odstranit, a to někomu, kdo stav svým jednáním nezavinil
- organizace odpovídá za škodu vzniklou pracovníkům při plnění pracovních úkolů pracovním úrazem nebo nemocí z povolání i tehdy, jestliže škodu nezavinila

11 – SUBJEKTY PRÁVNÍCH VZTAHŮ

Subjekty právních vztahů

- účastníci právních vztahů, jimž vznikají práva a povinnosti (dva a více účastníků → jednoduchý a složitý právní vztah):

Občané (FO)

- čeští státní občané (výkon vojenské služby), ale i cizinci (občanskoprávní vztahy)

Právnícké osoby

- společenské útvary (organizace, společnosti), jimž právní řád přiznává právní subjektivitu (má způsobilost mít práva a povinnosti a vlastní způsobilost k právním úkonům a k právní odpovědnosti)
- tvorba vůle – věc vnitřních orgánů (valná hromada), právní úkony činí jménem PO její statutární orgány (určeno v zákoně nebo ve stanovách)
- právní subjektivita PO vzniká založením (příspěvkové státní organizace), registrací v obch. rejstříku (a.s.)
- **korporačního typu** – sdružení více FO či PO k určité společné činnosti (obchodní společnosti, politické strany, zájmová sdružení) → podílejí se na tvorbě vůle PO jako samostatného právního subjektu
 - pevná vnitřní struktura, která je zachycena v určitém dokumentu (stanovy, společenská smlouva)
- **nadačního typu** – instituce založené k vyčlenění určitého majetku s účelovým určením jeho použití (nadace)

Stát

- subjekt v mezinárodněprávních vztazích i v dalších právních vztazích upravených v odvětvích vnitrostátního práva, jménem státu vystupují zpravidla státní orgány (jejich pravomoc a působnost je určena právně)

Právní subjektivita

- = způsobilost vystupovat v právních vztazích vlastním jménem a nést majetkovou odpovědnost vznikající z těchto vztahů

Způsobilost k právům a povinnostem

- způsobilost mít subjektivní práva a povinnosti v právních vztazích (FO od narození do smrti, PO od zaregistrování, obce a stát ze zákona)

Způsobilost k právním úkonům

- způsobilost svým vlastním jednáním zakládat, měnit a rušit právní vztahy (FO od 18 let, výjimečně od 16 let – může být omezena nebo zcela vyloučena rozhodnutím soudu, PO jako u práv a povinností)

Způsobilost k protiprávním jednáním

- způsobilost nést protiprávní odpovědnost (FO od 15 let a jeho příčetností v době spáchání trestného činu)

Zastoupení

- smyslem je umožnit, aby za určitý subjekt činil právní úkony někdo jiný

a) zastoupení na základě zákona

- rodiče jsou zákonnými zástupci nezletilých dětí

b) zastoupení na základě úředního rozhodnutí

- je-li občan zbaven způsobilosti k právním úkonům, činí za něj právní úkony soudem určený opatrovník

c) zastoupení na základě smlouvy

- zástupce obdrží od zastoupeného plnou moc → zastoupený dává 3. osobě na vědomí, že zástupce je oprávněna jej zastupovat a v jakém rozsahu (vzniká smlouvou)

12 – OBJEKT A OBSAH PRÁVNÍCH VZTAHŮ

Obsah právních vztahů

- souhrn oprávnění a právních povinností vyplývajících subjektům z daného právního vztahu
- **oprávnění** - míra možnosti chování subjektu (chráněna a zaručena právem)
- **povinnost** - účastník se musí chovat tak, jak mu to právní norma přikazuje, jinak porušuje právní normu a vystavuje se možnosti uplatnění státního donucení (sankce)

Objekt právních vztahů

- určité lidské chování v daných společenských vztazích - tzv. **přímý objekt** = povinné chování něco:
 - **dát** – podle kupní smlouvy dá prodávající kupujícímu věc, a ten mu předá peníze
 - **konat** – dle pracovní smlouvy je pracovník povinen konat práce
 - **zdržet** – organizace nesmí určit nástup pracovníka na dovolenou, když je nemocen
 - **strpět** – organizace musí strpět nepřítomnost pracovnice v práci během její mateřské dovolené
- chování subjektů může mít svůj objekt – **nepřímý objekt** = k čemu směřuje chování účastníků:
 - 1) věci** – hmotné prostředky a přírodní síly, jsou-li ovladatelné a slouží k uspokojování lidských potřeb
 - a) movité a nemovité věci** – nemovitosti jsou pozemky a stavby spojené se zemí pevným základem, ostatní věci jsou věci movité
 - b) dělitelné a nedělitelné věci** – nedělitelné jsou ty věci, které se rozdělením znehodnotí (auto, nábytek), dělitelné jsou např. peníze, volné pozemky apod.
 - c) zastupitelné a nezastupitelné věci** – zastupitelné jsou věci, které lze snadno nahradit jinými věcmi téhož druhu (potraviny, peníze), nezastupitelný je např. archeologický nález
 - 2) práva** – subjektivní práva z jiného právního vztahu (např. pohledávka)
 - 3) nehmotný statek**
 - a) výsledky duševní činnosti** – objevy, vynálezy, autorská díla, know how
 - b) hodnoty lidské osobnosti** – zdraví, život, čest člověka, jména

13 – ZÁKONNOST A JEJÍ PRÁVNÍ ZÁRUKY

Zákonnost

- metoda vládnutí, řízení společnosti prostřednictvím práva, kdy státní orgány jsou při tvorbě práva i při realizaci práva vázány zákonem
- cílem je zajištění právní jistoty ve společnosti a zabránění zneužití státní moci

Záruky zákonnosti

- Politické
 - demokratická forma státu
 - dělba státní moci a systém „brzd“ jednotlivých složek státní moci a jejich vzájemné nezávislosti a rovnováhy
- Právní
 - způsoby zabezpečující, aby chování státních orgánů, právnických i fyzických osob bylo v souladu s právem
 - prostředky, které mají zajistit obnovení práva, pokud k jeho porušení došlo, a tím preventivně působit, aby k porušování práva nedocházelo

Systém právních záruk zákonnosti v ČR

a) náprava vadných právních aktů

- právní akt = veřejnoprávní akt (státně mocenské – vynutitelné a závazné rozhodnutí) státního orgánu
- každý právní akt, aby byl účinný, musí být perfektní, avšak vady nezpůsobují neúčinnost aktu: **vadný akt** - tytéž následky jako akt bezvadný, dokud není zrušen či změněn
- **nicotný akt** (paakt) – rozhodnutí státního orgánu, které nepaří do jeho pravomocí; nemusí být rušen, nemá žádné právní účinky
- odstraňování vad:
 - **normativních právních aktů**
 - vyšší orgán má pravomoc zrušit nezákonný akt nižšího orgánu
 - vytvořené speciální orgány mohou sledovat soulad norem nižší a vyšší právní síly (Ústavní soud)
 - **individuálních právních aktů**
 - *řádné opravné prostředky* – směřují proti nepravomocným rozhodnutím (odvolání), rozhoduje zásadně orgán druhé instance, který napadené rozhodnutí potvrdí, zruší, sám změní
 - *mimořádné opravné prostředky* – směřují proti pravomocným rozhodnutím (obnova řízení)

b) neplatnost právních úkonů a jiné následky

- **nicotnost** – úkon vůbec nevznikne
- **neplatnost**
 - *Absolutní* – úkon vznikne, ale nevyvolá zamýšlené účinky
 - *Relativní* – úkon vznikne, ale účinky vyvolá jen dočasně
- **odstoupení** – možnost odstoupení od právního úkonu
- **odporovatelnost** – ochrana věřitele proti dlužníkovi, který úmyslně zkrátil věřitele tím, že na základě právních úkonů zmenšil svůj majetek (např. převedl na jinou osobu)

c) dozor a kontrola

- **kontrola** – srovnává stav, jaký je, se stavem, jaký má být z hlediska zákonnosti, efektivnosti i hospodárnosti
- **dozor** – srovnává stav skutečný se stavem, jaký má být pouze z hlediska zákonnosti

d) rozhodování sporů

- orgán nezávislý na účastnících sporu zjišťuje právní stav nebo stanoví vznik, změnu či zánik právního vztahu
- **státní orgány** – soudy, správní úřady
- **soukromé osoby** – v oblasti obchodního práva rozhodci

e) donucení

- realizace sankcí
- **donucení nepřímé** – cílem není odstranit majetkové újmy, ale zabránit v dalším porušení práva
- **donucení přímé** – vynucuje bezprostřední splnění povinnosti
 - *Výkon rozhodnutí* – nucené splnění rozhodnutí prostřednictvím státní moci (trestní, občanské soudní a správní řízení); exekuce = nucený výkon rozhodnutí v soukromoprávních věcech
 - *Opatření bezprostředního zákroku*
 - *Svépomoc* – jen za podmínek a v rozsahu stanoveném v zákoně

f) právní odpovědnost

- specifická metoda nepřímého donucení
- důsledek porušení povinností, který může vzniknout jen za podmínek a v rozsahu stanoveném zákonem

14 – STÁT, JEHO ZNAKY A FUNKCE

Stát a jeho funkce

- právní definice státu: politická forma organizace lidské společnosti, která vznikla na určitém stupni vývoje
- organizace: skupina lidí sjednocují se za účelem společných zájmů a cílů v ucelenou a semknutou jednotu
- dříve – prvobytně pospolná společnost (kmen, rod)

Funkce státu

- hlavní směry činnosti státu
- je třeba od nich odlišovat funkce jednotlivých státních orgánů

a) **vnitřní** – ekonomická, sociální...

b) **vnější** – obrana státu, zahraniční věci...

Znaky státu

1) Státní moc

- zvláštní druh veřejné moci (**moc**=schopnost jedince či kolektivu určovat chování jiných jedinců nebo kolektivů
→ autorita – přirozená, závislá/síla)
- **státní mechanismus** – instituce vykonávající státní moc, jeho složky s mocenskými atributy se nazývají státní orgány (mají pravomoc dávat závazné pokyny jiným orgánům, organizacím či osobám, mohou rozhodnout o použití státní moci), dále úřední osoby, administrativní aparát st. orgánů, armáda
- **pravomoc** – oprávnění, popř. povinnost uskutečňovat moc určitým způsobem a metodami
 - *Normotvorná* – výkon státní moci je prováděn prostřednictvím vydávání právních norem (např. zákonodárná pravomoc)
 - *Výkonná a nařizovací* – spočívá v běžné řídicí činnosti, tzv. správa
 - *Zřizovací* – zřizování jiných orgánů nebo organizací příslušným státním orgánem
 - *Schvalovací* – schvalování či zamítání rozhodnutí jiného orgánu
 - *Rozhodovací* – rozhodování sporů mezi jinými subjekty závazným způsobem (soudy, orgány st. správy)
 - *Zvláštní pravomoc – kontrola, dohled, dozor*
- **dělbá moci** – založena na teorii dělby moci, která spočívá na *zásadě oddělitelnosti, samostatnosti a nezávislosti moci* a na *zásadě rovnováhy moci a vzájemných brzd*
 - *Moc zákonodárná* – představuje vůli státu a tvorbu zákonů
 - *Moc výkonná* – vykonává vůli státu, vykonává zákony
 - *Moc soudní* – trestá zločiny a rozhoduje spory

2) Územní organizace obyvatelstva

- dělení obyvatelstva podle území (princip teritoriality)

3) Suverenita a výlučnost

Suverenita – nezávislost státní moci na jakékoli jiné moci jak uvnitř, tak vně hranic státního území

- *vnější stránka* – vztahy státu k druhým státům
- *vnitřní stránka* – suverenita uvnitř státu (nezávislost státní moci na jiných politických organizacích)

Výlučnost – stát je jediná organizace svého druhu na daném území

4) Existence daní a poplatků

- vybírané od příslušníků státu k udržování státního aparátu

5) Existence práva

- obecně závazná pravidla chování, která regulují lidské chování

15 – FORMY STÁTU, NEJVYŠŠÍ STÁTNÍ ORGÁNY

- formou státu rozumíme způsob organizace státní moci (forma vlády a učlenění státu) a režim jejího fungování

Formy vlády

Vztahy obyvatelstva ke státní moci

– **Demokratické**

- **principy:** občanská práva jedince, suverenita a národní svébytnost, vůle lidu se projevuje ve volbách, ochrana menšin, právní jistota občana

a) Přímá demokracie – umožňuje všem bezprostředně rozhodovat o veřejných záležitostech

- *Referendum* – obligatorní (okruh záležitostí je rozhodován „lidovým hlasováním“), fakultativní (možnost orgánu „odvolat se k lidu“)
- *Plebiscit* – lidové hlasování s omezeným použitím na otázky změny či uchování formy státu a na otázky územní

b) Nepřímá demokracie – stav, kdy se obyvatelstvo správy veřejných záležitostí účastní nepřímo, prostřednictvím svých zástupců

- Způsob nabývání pravomoci zastupitelů – systém rozdělení mandátů je buď poměrným zastoupením, nebo většinovým zastoupením (volby)
- Vztah voličů a poslanců – systém záruk, který zajišťuje, že poslanec bude tlumočit zájmy voličů
- Vztah zastupitelů ke státnímu aparátu (vládě)

– **Nedemokratické (autokratické)**

- *Diktatura* – způsob vlády jednotlivce nebo malé skupiny lidí, kdy vládnoucí spolek soustřeďuje do rukou podstatnou část moci
- *Autokracie* – zahrnuje všechny antidemokratické typy států a společností
- *Moderní totalismus* – společenský jev v současných totalitních státech
- *Teokracie* – veškerou duchovní i světskou moc zabezpečuje církev, v čele stojí hlavní představitel církve (Írán a Vatikán)

Povaha a složení nejvyšších státních orgánů

Nejvyšší státní orgány

- *Hlava státu* – reprezentuje suverenitu státu navenek, zaujímá určité mocenské postavení mezi st. orgány
- *Zastupitelský orgán* – zákonodárná činnost
- *Vláda* – výkonný orgán, realizuje funkce státu
- *Nejvyšší soudy* – Nejvyšší soud, Ústavní soud

Vztahy mezi orgány státní moci

- *Parlamentní republika* – nejvyšší postavení má zastupitelský orgán, prezident je pouze hlava státu (ČR)
- *Prezidentská republika* – výkonná moc je svěřena prezidentovi, zastupitelský orgán jen vydává zákony (USA)
- *Parlamentní monarchie* – státní moc má parlament a jemu ministerský klub, panovník je formální hlava (VB)
- *Dualistická monarchie* – nejvýznamnější je monarcha, je oprávněn jmenovat vládu, již sám předsedá

Učlenění státu

Unitární stát

- jedna soustava nejvyšších státních orgánů a jedna ústava

Složený stát

- několik členských států, dvojí soustava nejvyšších státních orgánů, dvojí občanství
- **federace** – založená na republikánských principech (USA)
- **reálná unie** – s monarchistickou hlavou (R-U)

Jiné typy států

- **personální unie** – spojující činitel dvou suverénních států je hlava monarchie (Commonwealth)
- **konfederace** – mimo věci delegované na orgány konfederace jsou členské státy suverénní (EU)

Státní režim

- způsoby a metody realizace státní moci

Demokratický

- stanovena a zachovávána demokratická práva a svobody a jí odpovídající povinnosti

Nedemokratický

- politická práva a svobody se nepřiznávají či přiznávají minoritně, určují se převážně povinnosti

16 – LEGISLATIVNÍ PROCES ČR

- legislativní proces = proces tvorby normativních aktů (začíná věcným záměrem, následuje vypracování návrhu zákona)

Věcný záměr

- požadavek, aby byla určitá oblast upravena zákonem (vzniká většinou na půdě pol. stran, ale i v odborových a podnikatelských organizacích), největší část připravována ve vládě
- má zajistit přehledné vyjádření hlavních principů nové zákonné úpravy a spolehlivý podklad pro další postup při přípravě vlastního návrhu zákona
- příprava věcného záměru prochází fázemi:
 - v resortu – připomínkové řízení – resorty vyjadřují a sladují stanoviska, poté jej předají vládě a ta Legislativní radě vlády
 - v Legislativní radě vlády ČR – projednává věcný záměr a poté jej postoupí se stanoviskem vládě
 - ve vládě ČR – v případě, že věcný záměr schválí, vypracuje znění návrhu zákona

Návrh zákona

- může podat: poslanec, skupina poslanců, Senát, vláda, zastupitelstvo vyššího územního samosprávného celku
- tvořen dvěma částmi:
 - *osnova zákona* – přesné znění toho, na čem se má zákonodárny sbor usnést
 - *důvodová zpráva* – zdůvodnění návrhu zákona, principy nové právní úpravy, přepokládaný finanční a hospodářský dopad
- návrh zákona předkládá předseda vlády předsedovi Poslanecké sněmovny, ten ho pošle všem poslancům a vládě, pokud sama není předkladatelem + se projednává ve výborech PS (mohou si vyžádat informace, vyjádření či posudky odborníků)

Poslanecká sněmovna

- rozhodující fáze zákonodárného procesu je projednání návrhu v Poslanecké sněmovně, tzv. „**čtení**“ (vystupuje navrhovatel a tzv. zpravodajové):
 - **1. čtení** – probíhá v plénu PS, diskutuje se o kvalitě, významu a účelu zákona; hlasuje se o něm; výsledkem může být zamítnutí návrhu, vrácení předkladateli k přepracování nebo postoupení výborům s následným druhým čtením
 - **2. čtení** – jednání ve výborech, podrobná rozprava v Poslanecké sněmovně, předkládají se pozměňovací návrhy a hlasuje se o zamítnutí návrhu, vrácení výborům k novému projednání nebo postoupení k 3. čtení
 - **3. čtení** – pouze odstranění případných nejasností a vad, návrhy opravy legislativně technických, příp. gramatických nebo tiskových chyb, končí hlasováním – je-li návrh přijat, jde do Senátu

Senát

- předseda Senátu rozešle návrh senátorům a příslušným výborům, Senát do 30 dnů návrh schválí, zamítne vrátí Poslanecké sněmovně s pozměňovacími návrhy nebo vyjádří vůli se jím nezabývat
- pokud Senát návrh zákona zamítne, PS o něm hlasuje znovu a je přijat, pokud je schválen nadpoloviční většinou všech poslanců
- pokud Senát vrátí návrh s pozměňovacími návrhy, hlasuje o něm PS a návrh je přijat; pokud není takto upravený návrh zákona schválen PS, hlasuje o tom původním a je přijat, jestliže je schválen nadpoloviční většinou všech poslanců
- jestliže se Senát do 30 dnů nevyjádří, návrh zákona je přijat
- schválený zákon je postoupen prezidentu republiky k podpisu

Prezident republiky

- do 15 dnů může využít suspenzivního veta (s výjimkou ústavního zákona), které lze přehlasovat nadpoloviční většinou všech poslanců a zákon je publikován ve Sbírce zákonů
- přijaté zákony podepisuje prezident republiky, předseda Poslanecké sněmovny a předseda vlády

17 – ORGÁNY MOCI VÝKONNÉ V ČR

Prezident ČR

Volba prezidenta

- prezidentem může být zvolen státní občan ČR, který dovršil věku 40let a má právo volit
- návrh musí aspoň podat 10 poslanců nebo 10 senátorů
- prezident se volí na společné schůzi obou komor parlamentu, zvolen složením slibu do rukou předsedy PS
- má pětileté volební období (max. 2x), ze své funkce není nikomu odpovědný
- **1. kolo** – zvolen kandidát, který získal nadpoloviční většinu hlasů všech poslanců i nadpoloviční většinu hlasů všech senátorů. V opačném případě se do čtrnácti dnů koná 2. kolo volby
- **2. kolo** – postupuje kandidát, který získal nejvyšší počet hlasů ve Sněmovně, a kandidát, který získal nejvyšší počet hlasů v Senátu; zvolen je kandidát, který získal nadpoloviční většinu hlasů přítomných poslanců i nadpoloviční většinu hlasů přítomných senátorů; v opačném případě se do 14 dnů koná 3. kolo
- **3. kolo** – zvolen kandidát, který získal nadpoloviční většinu hlasů přítomných poslanců a senátorů dohromady; nebyl-li prezident zvolen ani ve 3. kole, konají se nové volby

Pravomoci prezidenta

- jmenuje a odvolává předsedu a členy vlády a přijímá jejich demisi, odvolává vládu a přijímá její demisi
- pověřuje vládu, jejíž demisi přijal nebo kterou odvolal, vykonáváním funkcí až do jmenování nové vlády
- svolává zasedání PS a rozpouští PS
- jmenuje soudce Ústavního soudu, jeho předsedu a místopředsedy
- jmenuje ze soudců předsedu a místopředsedy Nejvyššího soudu
- odpouští a zmírňuje tresty uložené soudem (agraciace), nařizuje, aby se trestní řízení nezhajovalo, aby se v něm nepokračovalo (abolice), a zahlašuje odsouzení (rehabilitace) - nemůže na nikoho přenést
- má právo vrátit Parlamentu zákon (mimo ústavního)
- podepisuje zákony
- jmenuje presidenta a vicepresidenta Nejvyššího kontrolního úřadu
- jmenuje členy Bankovní rady ČNB
- zastupuje stát navenek
- sjednává a ratifikuje mezinárodní smlouvy (sjednávat za něj může i vláda)
- je vrchním velitelem ozbrojených sil
- vyhlašuje volby do PS a Senátu
- uděluje a propůjčuje státní vyznamenání
- jmenuje soudce

Práva prezidenta

- účastnit se schůzí obou komor Parlamentu, jejich výborů i komisí a dostat slovo, kdykoli o to požádá
- účastnit se schůzí vlády, vyžadovat od ní a jejích členů zprávy
- projednávat s vládou a jejími členy otázky, které patří do jejich působnosti
- prezidenta ČR nelze zadržet, trestně stíhat ani stíhat ho pro přestupek a jiný právní delikt
- může být stíhán pouze pro velezradu před Ústavním soudem na základě žaloby Senátu

Vláda ČR

- vrcholný orgán výkonné moci v ČR, ze své činnosti odpovědná PS
- skládá se z předsedy vlády, místopředsedů vlády a ministrů
- premiéra jmenuje prezident a na jeho doporučení pak mistry vlády

Vyslovení důvěry vládě

- do 30 dnů po jmenování
- pokud vláda důvěru nezíská, jmenuje prezident ČR novou vládu
- jestliže ani tato vláda nezíská důvěru, jmenuje prezident premiéra na návrh předsedy Poslanecké sněmovny
- jestliže ani tato vláda nezíská důvěru, sněmovna se rozpustí a konají se nové volby
- vláda může předložit Poslanecké sněmovně žádost o vyslovení důvěry v průběhu volebního období
- Poslanecká sněmovna může kdykoli vyslovit vládě nedůvěru, pokud návrh podá aspoň 50 poslanců

Demise vlády

- jako celek podává demisi vláda, které PS vyslovila nedůvěru nebo její žádost o důvěru byla zamítnuta
- individuálně podávají demisi členové vlády do rukou prezidenta ČR

Činnost vlády

- vláda rozhoduje ve sboru, k přijetí usnesení vlády je potřeba souhlasu nadpoloviční většiny jejích členů

18 – ORGÁNY MOCI ZÁKONODÁRNÉ V ČR

Parlament ČR

- vrcholný představitel demokratické státní moci, neboť se skládá z lidem volených poslanců
- tvořen dvěma komorami: Poslanecká sněmovna, Senát
- komory jsou usnášeníschopné za přítomnosti aspoň 1/3 svých členů
- k přijetí usnesení komory je třeba souhlasu nadpoloviční většiny přítomných (výjimky: vyhlášení výjimečného stavu – nadpoloviční většina všech poslanců i senátorů, přijetí ústavního zákona – 3/5 většina všech poslanců a 3/5 většina přítomných senátorů)
- předsedy a místopředsedy jednotlivých komor volí plénum těchto komor
- komory zřizují jako své orgány výbory a komise
- nikdo nemůže být členem obou komor
- s funkcí poslance či senátora je neslučitelný výkon úřadu prezidenta ČR, funkce soudce a další funkce, které stanoví zákon

Poslanecká sněmovna

Volby poslanců

- 200 poslanců, starších 21 let, občanů ČR voleno na základě poměrného zastoupení na 4 roky
- volby se konají ve lhůtě počínající 30. dnem před uplynutím volebního období a končí dnem jeho uplynutí
- byla-li Poslanecká sněmovna rozpuštěna, konají se volby do 60 dnů po jejím rozpuštění
- zasedání PS svolává prezident do 30 dnů po dni voleb, jinak se PS sejde sama 30. den

Rozpuštění Poslanecké sněmovny – provádí prezident, jestliže:

- sněmovna nevyslovila důvěru vládě, jejíž předseda byl jmenován na návrh předsedy PS
- se neusnese do 3 měsíců o vládním návrhu zákona, s nímž spojila vláda otázku důvěry
- zasedání PS bylo přerušeno na delší dobu, než je přípustné (120 dnů v roce)
- nebyla po dobu delší než tři měsíce způsobilá se usnášet, ačkoli nebylo zasedání přerušeno
- sněmovnu nelze rozpustit 3 měsíce před skončením jejího volebního období

Činnosti poslanecké sněmovny

- projednávání a schvalování zákonů
- kontrola činnosti vlády ve formě interpelací

Senát

Volby senátorů

- 81 senátorů, starších 40 let, občanů ČR, volených na základě většinového systému na 6 let
- každé 2 roky se volí nová třetina senátorů

Činnosti senátu

- projednávání a schvalování zákonů schválených sněmovnou

Imunita poslanců a senátorů

- nelze je stíhat pro hlasování, za projevy v Poslanecké sněmovně, v Senátu, podléhají jen disciplinární pravomoci komory, jejímiž jsou členy
- nelze je stíhat za přestupky a trestné činy bez souhlasu komory, jejímiž jsou členy
- lze je zadržet, jen byli-li dopadeni při spáchání trestného činu nebo bezprostředně poté; policie je pak povinna ihned to oznámit předsedovi příslušné komory; nedá-li ten souhlas k odevzdání zadrženého soudu, musí být propuštěn

19 – ORGÁNY MOCI SOUDNÍ V ČR

Soudnictví v ČR

- kontrolní systém, který po porušení práva obnoví právní stav a zabrání porušení práva v případě jeho ohrožení
- jeho orgánem je soud, soudy vykonávají soudnictví jménem státu
- činnost soudu je specifická svou nezávislostí, vázaností pouze zákonem a veřejností
- základní pramen soudnictví je Ústava, součástí je i LZPS

Organizace moci soudní v ČR

- soustava obecných soudů ČR: Nejvyšší soud, Nejvyšší správní soud, vrchní, krajské a okresní soudy (trestní a občanskoprávní věci)

Okresní soudy

- nejnižší článek soudní soustavy
- v prvním stupni rozhodují o věcech vyplývajících z občanskoprávních, pracovních, rodinných a obchodních vztahů; rozhodují o vině a trestu v trestním řízení
- tvořeny předsedou soudu, místopředsedy, soudci a přísedícími
- rozhodují samosoudcem nebo v senátech

Krajské soudy

- druhý stupeň soudní soustavy
- v prvním stupni rozhodují ve věcech právně nesnadných, společensky významných (ochrana osobnosti, autorská práva)
- ve druhém stupni rozhodují, pokud k řízení v prvním stupni byl příslušný okresní soud
- jsou subjektem řízení ve správním soudnictví
- tvořeny předsedou soudu, místopředsedy, soudci a přísedícími
- rozhodují samosoudci nebo v senátu

Vrchní soudy

- Praha a Olomouc
- působí jako soudy druhého stupně, pokud v prvním stupni rozhodoval soud krajský
- rozhodují v senátech tvořených předsedou a dvěma soudci

Nejvyšší soud

- nejvyšší stupeň soudní soustavy, sídlí v Brně
- sleduje a vyhodnocuje pravomocná rozhodnutí soudů a zaujímá k nim stanoviska
- rozhoduje v prvním stupni, pokud tak stanoví zákon, je příslušný k řízení o dovolání
- rozhoduje v senátu, který tvoří předseda a dva soudci, dále v tzv. velkých senátech kolegií (min. 9 soudců), popř. s počtem soudců stanovených zákonem

Ústavní soud

- samostatná složka soudní organizace
- dohlíží na dodržování ústavnosti, sídlí v Brně
- má 15 soudců jmenovaných na 10 let prezidentem (se souhlasem Senátu)
- rozhodnutí tohoto soudu vykonatelné ihned po vyhlášení → závazné pro všechny orgány a osoby
- odvolání není přípustné

Soudci, přísedící a soudní čekatelé

Soudci

- každý občan ČR způsobilý k právním úkonům, bezúhonný, aspoň 30 let
- vysokoškolské právnické vzdělání a odborná justiční zkouška
- jmenování prezidentem doživotně, skládají slib
- ze soudců jmenování předsedové a místopředsedové
- nezávislost soudců (neslučitelnost s jinou funkcí, vyšší platy), povinnost zachovávat mlčenlivost
- nemohou být trestně stíháni, pokud k tomu nedal souhlas prezident republiky

Přísedící

- může jím být zvolen občan ČR se stejnými požadavky jako soudce
- nemusí mít vysokoškolské právnické vzdělání a odbornou justiční zkoušku

Justiční čekatelé

- budoucí soudci, kteří po absolvování magisterského studia prochází přípravnou službou (max. 3 roky)
- při nástupu skládají slib, po skončení se podrobí odborné justiční zkoušce
- vykonávají některé funkce samosoudce pod odborným dozorem

20 – ORGÁNY ES/EU

Evropské instituce

- na základě smlouvacích smluv (1957 a 1965) došlo ke sjednocení stávajících institucí
- vykonávají své funkce v souladu s mezinárodními smlouvami, kterými byla ES zřízena

Rada Evropské unie (Brusel)

- skládá se z ministrů členských států, Rady se účastní ministři podle předmětu jednání
- vykonává moc zákonodárnou, obvykle ve spolupráci s EP
- vymezuje a provádí společnou zahraniční a bezpečnostní politiku
- uzavírá jménem Společenství a Unie mezinárodní smlouvy
- koordinuje činnost členských států a přijímá opatření v oblasti policejní a soudní spolupráce v trestních věcech
- předsednictví Rady vykonává vždy po dobu 6 měsíců postupně každý členský stát (ČR – 01/06 2009)

Evropská komise (Brusel)

- orgán iniciativní, výkonný a kontrolní
- tvořena jedním komisařem za každou členskou zemi (navrženi svou vládou) – řídí generální ředitelství
- oprávněna předkládat legislativní návrhy Radě EU, výjimečně může vydávat právní předpisy i sama
- významná role v oblasti mezinárodních vztahů ES, monitoruje dodržování práva ES
- zastupuje EU navenek, v čele stojí předseda navržený Radou a potvrzený EP

Evropský parlament (Štrasburk)

- má 736 "europoslanců" (ČR 22) volených přímou volbou každých 5 let, usnáší se absolutní většinou
- spolupracuje s Radou EU o návrzích zákona, společně s Radou přijímá zákony navržené Evr. komisí
- rozhoduje o rozpočtu EU společně s Radou, dohlíží na všechny aktivity Unie
- schvaluje Evropskou komisi (má právo vyjádřit jí nedůvěru) a jmenuje evropského ombudsmana
- přisuzuje důležitost ochraně lidských práv

Evropský soudní dvůr (Lucemburk)

- nejvyšší soud EU, má poslední slovo ve věcech právního řádu EU
- v čele je předseda (3 roky), za každý členský stát jeden soudce + 8 generálních advokátů (6leté funkční období)
- jeho funkcí je dosáhnout dodržování komunitárního práva
- podílí se na dotváření práva v rámci řízení o předběžné otázce, ve kterém specifikuje interpretaci primárního a sekundárního práva
- v důsledku přetížení byl vytvořen Soud první instance, ke kterému se může obracet FO a PO (proti jeho rozhodnutí je možné podat odvolání k ESD)

Evropský účetní dvůr (Lucemburk)

- vznikl za účelem externí finanční kontroly ES
- na jiných institucích nezávislá organizace, kontroluje účetnictví všech příjmů a výdajů Unie a jejích orgánů
- o této činnosti každoročně informuje ve výroční zprávě → podklad pro kontrolní činnost EP
- má po jednu auditoru z každého členského státu, jmenování Radou po konzultaci s EP na 6 let (opakovaně)

Orgány doplňující evropské instituce

Evropský hospodářský a sociální výbor

- vyjadřuje názory organizované občanské společnosti na hospodářské a sociální aspekty

Výbor regionů

- vyjadřuje názory regionálních a místních orgánů

Evropská centrální banka

- odpovídá za měnovou politiku a euro

Evropský ombudsman

- řeší stížnosti občanů na instituce nebo orgány EU

Evropská investiční banka

- pomáhá dosahovat cílů EU financováním investičních projektů

21 – LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD

Základní lidská práva a svobody

- charakterizují postavení občana ČR ve společnosti a vytvářejí tak základní rámec jeho práv a svobod
- jsou nezadatelná, nezczitelná, nepromlčitelná a nezrušitelná, zaručena všem bez rozdílu

Právo na život

- ochrana ještě před narozením, po narození nesmí být života nikdo zbaven (zrušen i trest smrti)

Nedotknutelnost osoby a jejího soukromí

- nikdo nesmí být bezdůvodně prohlížen, mučen, podroben krutému, nelidskému nebo ponižujícímu trestu
- do obydlí člověka není dovoleno vstoupit nikomu bez souhlasu (povoleno, pokud je to nezbytné pro záchranu života); prohlídka přípustná jen pro trestní řízení (písemné odůvodnění soudce)
- ochrana listovního tajemství

Osobní svobody

- nikdo nesmí být stíhán nebo zadržen než z důvodů a způsobem, které stanoví zákon
- zadržený musí být seznámen s důvody zadržení, vyslechnut a do 48 hodin propuštěn nebo předán soudu
- soudce musí zadrženého do 24 hodin vyslechnout a rozhodnout o vazbě nebo propuštění
- zatčení obviněného pouze na písemný a odůvodněný příkaz soudce, do 24 hodin předán soudu

Ochrana proti nuceným pracím a službám

- v zásadě nikdo nesmí být podroben nuceným pracím
- výjimky – práce ve výkonu trestu odnětí svobody, vojenská služba, služba při živelných pohromách

Nedotknutelnost vlastnictví

- každý má právo vlastnit majetek a vlastnické právo všech má stejný zákonný obsah a ochranu
- vlastnictví zavazuje a nesmí být zneužito na újmu práv druhých nebo v rozporu se zákonem
- vyvlastnění či omezení vlastnického práva je možné jen na základě zákona

Další práva osobního charakteru

- právo na lidskou důstojnost, osobní čest, dobrou pověst a jméno, právo na ochranu před zneužíváním osobních údajů, svoboda pohybu a pobytu, svoboda myšlení, náboženského vyznání...

Politická práva

Svoboda projevu

- možnost projevat své názory na veřejnosti (slovo, tisk, obraz, film), tisková svoboda

Svoboda sdružovací

- právo svobodně se sdružovat ve spolcích, společnostech, politických stranách a hnutích
- zákaz nucení kohokoliv v členství v libovolném sdružení

Právo shromažďovací

- právo pokojně se shromažďovat

Právo petiční

- právo obracet se sám (s jinými) na státní orgány a orgány územní samosprávy s žádostmi, návrhy a stížnostmi

Právo volební

- právo podílet se na správě veřejných věcí přímo nebo se svobodnou volbou svých zástupců

Hospodářská, sociální a kulturní práva občanů ČR

Právo na svobodnou volbu povolání, podnikání a další práva

- každý se může rozhodnout, zda chce pracovat a jakou práci by chtěl vykonávat, či zda chce podnikat
- každý má právo získat prostředky pro své životní potřeby prací, ale nesmí být k práci nucen
- ti, kteří pracují, mají právo na spravedlivou odměnu za práci a na uspokojivé pracovní podmínky
- ženy, mladiství a postižené osoby mají právo na zvýšenou ochranu zdraví při práci

Právo na zabezpečení

- každý má právo na přiměřené hmotné zabezpečení ve stáří, při nezpůsobilosti k práci a při ztrátě živitele

Ochrana zdraví

- každý má právo na ochranu zdraví – bezplatná zdravotní péče a zdravotní pomůcky

Ochrana rodiny

- děti narozené v manželství i mimo mají stejná práva; rodiče, kteří pečují o děti, mají právo na pomoc státu
- práva rodičů mohou být omezena, nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli dle zákona

Právo na vzdělání

- školní docházka je po urč. dobu povinná, vzdělání na státních základních a středních školách je bezplatné

Práva národnostních a etnických menšin

- zaručuje se jim všestranný rozvoj, rozvíjení vlastní kultury, právo na vzdělání a přijímání info v jejich jazyku

22 – PRÁVNÍ ODPOVĚDNOST

- specifická metoda nepřímého donucení, specifický důsledek porušení právních povinností → vznik nepříznivé právní následky (vznik nové právní povinnosti – sankční povinnosti), chápána jako odpovědnost retrospektivní
- jedním z nástrojů zajišťování realizace právních norem a tím i dodržování zákonnosti

Funkce právní odpovědnosti:

Preventivní funkce

- právní odpovědnost působí na vědomí a chování lidí tak, že pod tlakem hrozby vzniku nepříznivých právních následků se chovají v souladu s právem → působení na předcházení porušení práva

Reparační funkce

- působí na to, aby byla odstraněna újma tomu, komu byla protiprávním jednáním nebo stavem způsobena
- speciální druh – satisfakční funkce: sleduje poskytnutí určitého zadostiučinění u újmy nemajetkového charakteru

Represivní funkce

- postih odpovědného subjektu (zásah do jeho majetkové nebo osobní sféry), má výchovný aspekt – vede rušitele právní odpovědnosti k tomu, aby se příště choval v souladu s právem

Předpoklady vzniku právní odpovědnosti

- právní odpovědnost vzniká, jsou-li splněny právními normami stanovené předpoklady:

a) objektivní

- **Protiprávní jednání** – lidské chování, které je objektivně v rozporu s právem a porušuje nebo ohrožuje právem chráněné společenské zájmy a vztahy
 - **Trestný čin** – porušení povinností, která jsou společensky nebezpečná, čin, jehož zákaz je vysloven v trestním zákoně, závažná jednání jsou trestána soudy
 - účelem je chránit společnost před pachateli trestních činů, zabránit odsouzenému v dalším protiprávním jednání
 - **Správní delikt** – protiprávní jednání společensky škodlivé, za které správní orgán ukládá sankci (pokuta, zákaz určité činnosti; hranice mezi trestným činem a deliktem je v závažnosti deliktu a v rozdílném stupni společenské nebezpečnosti)
 - **Disciplinární delikt** – spočívá v porušení disciplíny (kázeň založená na plnění povinností); sankcemi jsou důtka, veřejná důtka; má interní povahu; rozhoduje o nich subjekt nadaný ze zákona disciplinární pravomocí
 - **Soukromoprávní delikty** – vzniká odpovědnostní vztah mezi tím, kdo nesplnil povinnost (delikvent) a subjektem (občan), jemuž vznikla újma
 - oprávnění z odpovědnostního vztahu vzniká subjektu, komu bylo protiprávním jednáním porušeno právo
 - rušiteli vzniká povinnost nést sankci, jež směřuje k obnovení porušených právních vztahů
- **Negativní důsledek protiprávního jednání** – existence újmy (majetkový nebo nemajetkový charakter)
- **Kauzální nexus** – příčinný vztah mezi protiprávním jednáním a újmou

b) subjektivní

- **Zavinění** – vnitřní, psychický stav rušitele k protipr. jednání a k porušení (ohrožení) zájmu chráněného právem
- právně odpovědný subjekt měl a mohl předvídat následky svého jednání a chování
- jako psychický stav založeno na spojení prvků vědění (intelektuální složka zavinění) a prvků vůle (volní složka – nejen chtění, ale i srozumění s rozhodnými skutečnostmi)
 - **Úmysl – přímý** (rušitel chtěl následek způsobit), **nepřímý** (věděl, že následek může nastat)
 - **Nedbalost – vědomá** (rušitel nechtěl následek způsobit, ale věděl, že jej způsobit může a spoléhal, že jej nezpůsobí), **nevědomá** (rušitel netušil, že následek může způsobit, ale vědět měl a mohl)

Druhy právní odpovědnosti

a) Podle charakteru společenských vztahů, k jejichž ochraně slouží

- trestní, správní, občanskoprávní, pracovněprávní odvětví aj.

b) Podle předpokladů vzniku právní odpovědnosti

- **Subjektivní** – k jejímu vzniku je třeba jak objektivních předpokladů, tak zavinění (=nevynaložené úsilí k odvrácení hrozící újmy)
- **Objektivní** – k jejímu vzniku stačí objektivní předpoklady (odpovědnost za vady a prodlení), zproštění umožňují liberační důvody – důvody, které umožňují zprostit se odpovědnosti (vyšší moc - živelná pohroma)

c) Podle nositele nepříznivých právních následků

- **Vlastní** – běžné případy
- **Cizí** – následky nese někdo jiný než ten, kdo se provinil nebo je nesou oba (výjimečné případy)

d) Podle způsobu realizace

- **Veřejné právo** – k realizaci je vyžadován akt aplikace práva (trestní a správní odpovědnost)
- **Soukromé právo** – k realizaci není vyžadován akt aplikace práva (odpovědnost za škodu, za vady)

e) Závazková a mimozávazková

- podle toho, zda povinnost, která byla porušena protiprávním jednáním, je součástí závazkového vztahu (odpovědnost za vady, prodlení) nebo ne (trestní odpovědnost)

Trestní odpovědnost – jeden z druhů odpovědnosti

23 – TRESTNÍ ODPOVĚDNOST

- odpovědnost za vlastní protiprávní jednání, kterým byly naplněny znaky skutkové podstaty trestného činu

Trestný čin

- čin nebezpečný pro společnost, jehož znaky uvádí trestní zákon (nepatrný stupeň nebezpečnosti → není TČ)
- musí být splněna zároveň podmínka **formální** (čin vykazuje znaky popsané v trestním zákoně) a **materiální** (musí být nebezpečný pro společnost)

Skutková podstata trestného činu

- souhrn typových znaků trestného činu určitého druhu:
- **Objekt** – společenské vztahy, hodnoty a zájmy, chráněné trestním právem a které jsou napadány pachatelem (takové hodnoty, kterých si společnost cení tak, že jejich porušení trestá trestněprávní sankcí – osobní svobody)
- **Objektivní stránka** – jednání, následek a jejich vzájemný příčinný vztah
 - *Jednání* – projev vůle pachatele; má formy aktivního **konání**, nebo pasivního **opomenutí**
 - *Následek* – porušení či ohrožení hodnot chráněných trestním právem
 - *Vzájemný vztah mezi jednáním a následkem* – osoba je trestně odpovědná jen tehdy, pokud svým konáním či opomenutím následek skutečně zavinila
- **Subjekt** – pachatel činu: jen FO, která dovršila 15. rok věku a byla přičetná
 - osoby mezi 15. a 18. lety jsou **mladistvé** a jsou trestány mírněji (jejich trestný čin = **provinění**)
 - **přičetnost** – způsobilost být pachatelem trestného činu z hlediska jeho duševních schopností (stav nepřičetnosti často vyvolán požitím nebo aplikací **návykových látek**)
 - přičetný pachatel disponuje schopností rozpoznávací a ovládací (musí být přítomny současně)
- **Subjektivní stránka** – vnitřní znaky TČ týkající se psychiky pachatele, zejména zavinění (úmysl, nedbalost)
 - jakékoliv zavinění musí existovat v době spáchání činu

Trestná součinnost

- na trestném činu se podílí více osob (i formou podněcování, schvalování, nadřzování, neoznámení a nepřekážení trestného činu)
- spolupachatelé či osoby, které TČ pachatele úmyslně vyvolávají, usnadňují ho či umožňují pachateli uniknout trestu či trestnímu stíhání
- **Spolupachatelství** – TČ spáchán společným jednáním více osob, které směřují ke společnému páchání (každý ze spolupachatelů je odpovědný tak, jako by čin spáchal sám)
 - splněno tehdy, pokud každý ze spolupachatelů naplní všechny znaky skutkové podstaty
- **Účastenství** – organizátorství, návod, pomoc (trestáno podle stejné sazby jako čin hlavního pachatele)
 - založeno na principu akcesority – závislosti trestní odpovědnosti účastníka na tr. odpovědnosti hl. pachatele
 - souzeno jako účastenství, jestliže se hlavní pachatel o čin alespoň pokusil
 - dospěl-li čin max. do stádia přípravy, posuzuje se jako příprava k trestnému činu

Organizátor – ten, kdo spáchání trestného činu zosnoval nebo řídil (trestán často přísněji než hlavní pachatel)

Návodce – ten, kdo v jiném úmyslně vzbudí rozhodnutí trestný čin spáchat (rada, sázka, nabídka)

Pomocník – ten, kdo úmyslně podporuje pachatele trestné činnosti po stránce materiální i psychické

Tresty

- opatření st. donucení, kterým se pachateli TČ působí újma, vyslovuje se jím jeho odsouzení ze strany spol.
- dochází k citelnému zásahu do občanských práv odsouzeného (újma na majetku, na svobodě, na cti)

Účel trestu

- **výchovný** – pachatel by měl změnit své chování a více se trestné činnosti nedopouštět (působení preventivně na celou společnost)
- **ochranný** – trest zabraňuje (omezuje) pachateli v dalším páchání trestné činnosti
- **represivní** – potrestání pachatele (rozumné a přiměřené)

Druhy trestů

- **Nepodmíněný trest odnětí svobody** – trvání stanovuje nejvyšší možná sazba 15 let a jednotlivé sazby
- **Podmíněný trest odnětí svobody** – výkon nepodmíněného trestu je odložen na tzv. zkušební dobu
- **Peněžitý trest** – může být v rozmezí 2 000 – 5 000 000 Kč s přihlédnutím k poměrům pachatele
- **Obecně prospěšné práce** – alternativa krátkodobého trestu odnětí svobody (50 – 400 hodin)
- **Zákaz činnosti** – zakázaná činnost musí souviset se spáchaným trestním činem
- **Zákaz pobytu** – nesmí se vztahovat k místu pachatelova trvalého pobytu (1 – 5 let)
- **Vyhoštění** – možné uložit jen cizincům; a to v rozmezí 1 – 10 let nebo na dobu neurčitou
- **Propadnutí věci** – jde o věc, která byla užita ke spáchání trestného činu, musí patřit pachateli
- **Propadnutí majetku** – za závažný majetkový trestný čin (zřídka), nesmí jít o nezbytný majetek
- **Ztráta čestných titulů, vyznamenání, vojenské hodnosti** – jen vedle jiného trestu, ne na tituly z VŠ

Výjimečné tresty

- **Doživotí a odnětí svobody na 15 až 25 let** – za nejzávažnější trestné činy, při kterých došlo k úmyslnému usmrcení osoby; umožněno podmíněčné propuštění po odpykání minimálně 20 let trestu

24 – OKOLNOSTI VYLUČUJÍCÍ PROTIPRÁVNOST, VÝVOJOVÁ STÁDIA TRESTNÉHO ČINU

Okolnosti vylučující protiprávnost

- v případech, které se zdánlivě podobají trestnému činu, je u nich ale vyloučena protiprávnost i společenská nebezpečnost (tato jednání jsou mnohdy i vítaná, neboť chrání zájmy společnosti)

Krajní nouze

- stav, kdy dojde ke střetu zájmů a újma hrozící jednomu zájmu, je odvrácena porušením zájmu druhého
- odvrací se nebezpečí, které hrozí přímo, bezprostředně a nelze jej odvrátit jinak (povodeň, požár)
- následek nesmí být stejný nebo horší než ten, který hrozil

Nutná obrana

- zvláštní případ krajní nouze - odvrácení útoku činem, který je namířený proti útočníkovi
- útok bezprostředně hrozí či trvá, obrana musí být přiměřená (odpovídá způsobu útoku)

Ostatní okolnosti vylučující protiprávnost

- Oprávněné použití zbraně – policista, který použije zbraň proti pachateli trestného činu
- Plnění zákonné povinnosti – soudce, který vezme obviněného v souladu se zákonem do vazby
- Svolení poškozeného – žena, která souhlasí s pohlavním stykem (nejedná se o znásilnění)
- Výkon povolání – lékař, který ve snaze zachránit pacienta přistoupí k amputaci jeho končetiny
- Dovolené riziko – vývoj nových chemických látek s maximální mírou opatrnosti

Zánik trestnosti

- okolnosti, které nastávají po spáchání trestného činu, avšak dříve, než je o něm pravomocně rozhodnuto → orgány ztrácí právo trestat pachatele

Výrazná změna společenských či politických poměrů

- pokud pomine společenská nebezpečnost trestného činu (nedovolené opuštění republiky po roce 1989)

Změna chování pachatele

- pachatel, který po obvinění z neposkytnutí pomoci nedlouho na to zachrání z hořícího domu nemohoucí osobu

Účinná lítost

- pachatel sám zamezí či napraví škodlivý následek činu, nebo učiní o trestném činu oznámení v době, kdy se škodlivému následku ještě dalo zabránit

Promlčení trestního stíhání - uplynutí doby stanovené v trestním zákoně

- Další důvody** – milost prezidenta republiky, smrt pachatele, dobrovolné upuštění od dalšího jednání u přípravy a pokusu

Vývojová stádia trestného činu

- u úmyslných TČ potrestán nejen pachatel, který TČ dokoná, ale i ten, u něhož trestná činnost nebyla dokonána a skončila dříve

Příprava trestného činu

- úmyslné vytváření podmínek pro spáchání TČ (organizování TČ, spolčení, návod, pomoc)
- trestná jen u zvlášť závažných trestných činů

Pokus trestného činu

- jednání společensky nebezpečné, bezprostředně směřující k dokonání trestného činu (k dokonání nedošlo)
- např. zloděj se snaží vytrhnout oběti kabelku, ukryje se v křoví a čeká, až se oběť přiblíží
- nezpůsobilý pokus (pokus okrást osobu, která nic nemá) – rovněž obyčejně trestné

Trestání přípravy a pokusu

- příprava a pokus jsou trestné podle trestní sazby stanovené za trestný čin, k němuž směřovaly
- jejich trestnost zaniká, pokud od dalšího jednání pachatel dobrovolně upustí nebo včas oznámí přípravu či pokus zástupci nebo policejnímu orgánu

25 – OBČANSKÉ ŘÍZENÍ, JEHO DRUHY A ZÁSADY

– základním pramenem je Občanský soudní řád

Druhy civilního procesu

Řízení nalézací

- soud zjišťuje, co je právem a co povinností a vydává o tom autoritativní rozhodnutí
- řízení sporné – spor o (ne)existenci vzájemných práv a povinností mezi účastníky hmotněprávních vztahů
 - osoba se dovolává u soudu ochrany ohroženého nebo porušeného práva plynoucího z občanskoprávních, pracovních, rodinných a obchodních vztahů (žaloby o náhradu škody, o zaplacení dlužné částky)
 - **znaky:** řízení možno zahájit pouze na návrh, účastníci řízení jsou určeni žalobou (žalobce, žalovaný), stojí ve sporu proti sobě a mají opačný zájem na výsledku, zásada dispoziční, projednací a zásada formální pravdy
 - rozsudky mají **deklaratorní účinky**
- řízení nesporné – cílem je úprava určitých právních vztahů ve veřejném zájmu (řízení ve věcech péče o nezletilé děti, o prohlášení za mrtvého, řízení opatrovnícké)
 - **znaky:** možnost zahájení řízení i bez návrhu, účastníky řízení jsou navrhovatel a ti, o jejichž právech a povinnostech má být jednáno, zásada oficiality, zásada vyhledávací
 - rozsudky mají převážně **konstitutivní (právotvorné) účinky**

Řízení vykonávací (exekuční)

- dochází k realizaci toho, co bylo jako právo v konkrétním případě v nalézacím řízení soudem stanoveno (obě řízení jsou na sobě nezávislé)

Řízení konkurzní a vyrovnávací - zvláštní druhy civilního procesu s řadou specifik

Rozhodčí řízení

- přenesení projednávání a rozhodování sporů ze soudů na FO (rozhodce) – nebo zvláštní stálé rozhodčí soudy
- výsledkem je **rozhodčí náleze** – rovněž vykonatelný v exekučním soudním řízení

Základní principy civilního procesu

- určité právní zásady, na kterých je postaven civilní proces (vyplývají z Ústavy a Listiny), jejich porušení je vždy důvodem pro použití opravných prostředků

Zásada rovnosti – účastníci řízení mají před soudem rovná práva bez zvýhodnění jakékoliv strany (FO, PO, stát)

- všichni mají stejnou možnost předkládat soudu potřebné návrhy, vyjádření, navrhnout důkazy, vyjadřovat se
- zaručena právem na použití mateřského jazyka

Zásada dispoziční – procesní iniciativa je dána do rukou účastníků, kteří činí procesní úkony (návrhy) vůči soudu

- žalobce podáním žaloby určuje, zda soudní spor proběhne a jaký bude jeho předmět, může vzít žalobu zpět
- dispoziční procesní úkony účastníků: uznání nároku, obrana žalovaného a jeho námitky, vzájemný návrh aj.
- **zásada oficiality** – výjimečná (nesporné řízení) – soud zahajuje řízení i bez návrhu, i další dispoziční oprávnění účastníků jsou omezena, průběh celého řízení určuje a řídí výhradně soud

Zásada projednací – povinnost účastníků poskytnout soudu všechny údaje týkající se skutkového stavu a označit potřebné důkazy pro podporu svých tvrzení (nesplnění = neúspěch ve sporu)

- **zásada vyhledávací** (nesporné řízení) – soud povinen učinit vlastní vhodná opatření, která mu usnadní zjištění skutkového stavu a vyhledat k tomu potřebné důkazy (za objasnění nese odpovědnost soud)

Zásada volného hodnocení důkazů – soud hodnotí důkazy, které provedl, podle svého vnitřního přesvědčení (důkaz – vše, co přispěje k objasnění věci)

Zásada jednotnosti řízení – řízení tvoří od zahájení až po vydání rozhodnutí jeden celek; účastníci mohou své návrhy, nová tvrzení a nové důkazy předkládat kdykoli během celého řízení, jinak by šlo o *princip koncentrační*

Zásada veřejnosti – řízení před soudem musí být vždy veřejné (až na výjimky), soud může odepřít přístup k jednání nezletilým nebo třeba podnapilým (u vyloučení veřejnosti musí být rozsudek vyhlášen veřejně); **zásada**

ústnosti – soud rozhoduje na základě poznatků, které získal ústním podáním (ústní jednání zaručuje důkladnější projednání věci); **zásada přímosti** - soud je při jednání v přímém, osobním kontaktu s účastníky

Zásada rychlosti a hospodárnosti – důraz na efektivnost jednání, aby byla věc co nejrychleji projednána a rozhodnuta

Zásada formální pravdy – soud rozhoduje v konkrétním řízení podle tvrzení, skutečností a důkazů, které mu poskytl účastníci a které vyšly v řízení najevo (co nebylo prokázáno, nesmí se brát v úvahu)

26 – PRŮBĚH OBČANSKÉHO ŘÍZENÍ

Subjekty řízení

- uvedené subjekty jsou obligatorní, výjimečně může být zákonem zařazen někdo další (např. **státní zástupce**)
- Soudy** – státní orgány oprávněné rozhodovat o právech, právem chráněných zájmech a povinnostech
- u projednávaných věcí rozlišujeme příslušnost k soudům:
 - *věcná příslušnost* – v prvním stupni rozhodují okresní soudy (Nejvyšší soud ČR, pokud tak stanoví zákon), krajské soudy v případech, u nichž je typická skutková nebo právní obtížnost
 - *místní příslušnost* – určuje, který z daných věcně příslušných soudů bude projednávat konkrétní věc
 - *funkční příslušnost* – určuje, který soud rozhoduje o opravných prostředcích proti rozhodnutí soudu 1. instan.
- Účastníci řízení** – ti, o jejichž právech a oprávněných zájmech je v řízení jednáno a rozhodováno
 - Žalobce a žalovaný – žalobce podává žalobu a určuje v ní předmět sporu a žalovanou stranu (sporné řízení)
 - Navrhovatel a ti, o jejichž právech nebo povinnostech má být jednáno (nesporné řízení)
 - Navrhovatel a ti, které zákon za účastníky označuje (nesporné řízení)
- osoby zúčastněné na řízení – řízení se aktivně účastnily, ale o jejich právech se nerozhodovalo (svědci, znalci)

Průběh řízení

Podnět k zahájení řízení

- Návrh na zahájení řízení (žaloba) musí mít náležitosti stanovené zákonem: kterému soudu je podání určeno, kdo je činí, které věci se týká, co sleduje, datum a podpis; navíc může mít některé zvláštní náležitosti stanovené zákonem (jméno, příjmení a bydliště účastníků, označení důkazů)
- Splnění poplatkové povinnosti – návrh podléhá soudnímu poplatku, který je splatný dnem jeho podání
- Překážka věci rozsouzené – pokud už bylo rozhodnuto o témže předmětu řízení mezi stejnými účastníky, nemůže soud ve stejné věci znovu jednat a rozhodovat
- Překážka věci zahájené – pokud už bylo zahájeno řízení ve stejné věci mezi stejnými účastníky

Řízení v prvním stupni

- Zahájení řízení – dnem, kdy došel soudu návrh, nebo dnem, kdy bylo vydáno usnesení o zahájení bez návrhu
- **procesněprávní účinky** – vznik překážky věci zahájené; vznik povinnosti soudu provést řízení...
- **hmotněprávní účinky** – stanovení promlčecích lhůt
- Průběh řízení – úsilí vyřešit spor smírně
- **dokazování** – účastníci jsou povinni soudu nabídnout důkazy, které poukazují jimi tvrzené skutečnosti; není třeba dokazovat notoriety (obecně známé skutečnosti), právní předpisy a skut. známé soudu; dokazování usnadňují právní domněnky, které umožňují, či neumožňují důkaz opaku
- **jednotlivé důkazní prostředky**
 - *výslech svědků* – fyzických osob, které samy vnímaly předmět dokazování
 - *zprávy a vyjádření orgánů a osob*
 - *notářské nebo exekutorské zápisy a jiné listiny* – listiny soukromé (smlouva, směnka, šek) a veřejné
 - *ohledání* – přímý důkazní prostředek, může se provádět mimo jednání – ohledání budovy, místa...
- výsledkem jsou skutková zjištění, která tvoří základ pro právní posouzení věci

Rozhodnutí soudu

- rozsudek je rozhodnutí soudu o věci samé, dělí se:
 - podle účinků – **konstitutivní** (zakládá, mění, ruší pr. vztah), **deklaratorní** (deklaruje ne(existenci) práva)
 - podle vztahu rozsudku k žalobě – rozsudky na plnění, rozsudky určovací, rozsudky o osobním vztahu...
 - podle vztahu k předmětu řízení – **částečný** (o části předmětu řízení), **mezitímní** (o základu věci)
 - pro uznání – vydá soud, dojde-li v průběhu projednávání sporu k uznání nároku žalovaným
 - pro zmeškání – vydán dojde-li ke specifickým podmínkám (např. nedostavení)
- musí dojít k:
 - **vynesení rozsudku** – určení jeho obsahu
 - **vyhlášení rozsudku** – oznámení rozsudku ústní formou
 - **písemnému vyhotovení rozsudku** – záhlaví, výrok, odůvodnění výroku, poučení o odvolání
 - **doručení** - doporučeně

Opravné řízení

- **odvolání** – řádný opravný prostředek; rozhoduje o něm odvolací soud (odmítne odvolání, potvrdí, změní, zruší rozhodnutí); účinky suspenzivní (odkládá se rozhodnutí) a devolutivní (rozhodnutí na vyšší soud)
- **dovolání** – mimořádný opravný prostředek; přezkoumání rozhodnutí odvolacího soudu
- **žaloba na obnovu řízení** – náprava ve skutkovém stavu věci

Exekuční řízení

- dochází k němu, pokud povinnost stanovená rozhodnutím nebyla splněna dobrovolně
 - exekuce prodejem věcí movitých
 - exekuce prodejem věcí nemovitých
 - exekuce příkázáním pohledávky z peněžního účtu

27 – TRESTNÍ ŘÍZENÍ

Trestní řízení a jeho zásady

- zákonem upravený postup orgánů činných v trestním řízení, jehož úkolem je zjistit, zda byl či nebyl spáchán TČ
- hlavním pramenem práva je trestní řád

Zásady trestního řízení:

- zásada stíhání je ze zákonných důvodů – nikdo by neměl být bezdůvodně stíhán
- zásada spolupráce orgánů činných v trestním řízení se zájmovými sdruženími občanů
- zásada legality – státní zástupce povinen stíhat všechny trestné činy, o kterých se dozví
- zásada oficiality – orgány činné v trestním řízení provádějí své úkony z úřední povinnosti
- zásada obžalovací – jednání před soudem je spor mezi rovnocennými stranami – žalobce, obžalovaný
- zásada veřejnosti – hlavní líčení je veřejné, někdy může být veřejnost vyloučena, rozsudek vždy veřejně
- zásada vyhledávací – povinnost orgánů zjišťovat skutečnosti ve prospěch i neprospěch z úřední povinnosti
- zásada bezprostřednosti – soud při rozhodování čerpá z důkazů jemu předložených, jiné nemůže brát v úvahu
- zásada ústnosti – soudní jednání vedeno ústně
- zásada zajištění práva na obhajobu – obviněný má právo na obhájce, nebo hájit se sám,...
- zásada volného hodnocení důkazů – soud může důkazy hodnotit podle vlastního přesvědčení
- zásada presumpce nevinny – na obviněného je třeba pohlížet jako na nevinného, dokud mu není prokázána vina
- zásada materiální pravdy – orgány by měly postupovat tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci

Subjekty trestního řízení

Soudy – rozhodují o vině a trestu za trestné činy, rozhodují o opatřeních, která závažně zasahují do základních lidských práv a svobod (uvalení vazby)

Státní zastupitelství – podává ve jménu státu **žalobu** a vykonává povinnosti uložené mu zákonem

Policejní orgány – provádí potřebná šetření a opatření vedoucí ke zjištění, zda byl či nebyl spáchán trestný čin

Obviněný – osoba, proti níž je vedeno trestné řízení: **podezřelý** (na počátku řízení), **obviněný** (po zahájení stíhání), **obžalovaný** (po nařízení hlavního líčení) a **odsouzený** (po pravomocném rozsudku)

Obhájce – poskytuje obviněnému právní pomoc, k hájení jeho zájmů používá všechny zákonné prostředky (pouze advokát – osoba zapsaná v České advokátní komoře)

Poškozený – ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví či způsobena majetková, morální nebo jiná újma

Průběh trestního řízení

- ne vždy probíhá konkrétní případ všemi stádii

Přípravné řízení

- zahájeno, jestliže zjištěné skutečnosti nasvědčují tomu, že byl spáchán trestný čin určitou osobou
- dochází k opatrování potřebných podkladů a vysvětlení a k zajišťování stop trestného činu, což vykonávají policejní orgány, nad zachováváním zákonnosti bdí státní zástupce
- končí zastavením trestního stíhání nebo podáním žaloby státním zástupcem

Předběžné projednání obžaloby

- slouží k tomu, aby soud přezkoumal, zda předcházející přípravné řízení bylo provedeno řádně a zda jeho výsledky odůvodňují postavení obviněného před soud
- snaha zabránit situacím, kdy by se soud zabýval neodůvodněnými obžalobami

Hlavní líčení

- Přednesení obžaloby
- Dokazování – začíná výslechem obžalovaného, poté jsou vyslýcháni svědci, znalci a provádějí se důkazy
- Závěrečné řeči – konečná stanoviska obou stran, obžalovaný má poslední slovo, senát odchází na poradu
- Rozsudek – obžalovaný je uznán vinným (soud vynese trest či ochranné opatření), nebo je obžaloby zproštěn
- samosoudce může vydat **trestní příkaz** bez projednávání v hlavním líčení, je-li stav prokázán důkazy

Odvolací řízení

- opravný prostředek proti všem rozsudkům soudu, má odkladný účinek (8denní lhůta)
- odvolací soud může odvolání zamítnout a potvrdit tak rozsudek, nebo může rozsudek změnit, což jsou konečné případy a nelze se dále odvolat
- pokud odvolací soud rozsudek zruší, probíhá nové projednávání, proti kterému se lze znovu odvolat
- další řádné opravné prostředky: stížnost proti usnesení a odpor proti trestnímu příkazu; mimořádné opravné prostředky: obnova řízení, stížnost a dovolání

Vykonávací řízení - vykoná odsuzující rozsudek

28 – SPRÁVNÍ ŘÍZENÍ

- zákonem stanovený postup, ve kterém se rozhoduje o individuálních právech, zájmech a povinnostech konkrétně uvedených FO i PO ve státní správě
- směřuje k vydání individuálního správního aktu, upraveno správním řádem a dalšími předpisy

Základní principy správního řízení

- **Zásada zákonnosti** – povinnost postupovat ve správním řízení v souladu se zákony
- **Zásada materiální pravdy** – skutkový stav věci by měl být zjištěn v rozsahu potřebném k rozhodnutí
- **Zásada dispoziční** – zahájení řízení pouze na návrh účastníka řízení
- **Zásada oficiality** – opakem dispoziční, zahájení řízení pouze na podnět správního orgánu
- **Zásada rychlosti a hospodárnosti** – řízení by mělo proběhnout v co nejkratší době a s co nejmenšími náklady
- **Zásada součinnosti správních orgánů a účastníků řízení** – povinnost poskytnout účastníkům pomoc a poučení
- **Zásada procesní rovnosti účastníků řízení** – všichni účastníci mají stejná procesní práva a povinnosti
- **Zásada nestrannosti** – správní orgány nesmí být podjaté
- **Zásada volného hodnocení důkazů** – správní orgán může důkazy hodnotit podle vlastního přesvědčení
- **Zásada písemnosti** – umožňuje správnímu orgánu nenařizovat ústní jednání, stačí-li podklady k rozhodnutí
- **Zásada dvouinstančnosti řízení** – možnost se odvolat proti řízení

Subjekty správního řízení

Orgány rozhodující ve správním řízení

- správní úřady, orgány územní samosprávy, orgány subjektů veřejného práva, o nichž to stanoví zákon
- **Věcná příslušnost k orgánům** – orgán, o kterém to stanoví zákon
- **Místní příslušnost k orgánům** – podle místa nemovitosti, podle místa výkonu činnosti nebo podle místa trvalého pobytu účastníka řízení
- **Funkční příslušnost k orgánům** – zakotvena zvláštními zákony

Účastníci správního řízení – musí být procesně způsobilí (jinak zákonný zástupce nebo opatrovník)

- ten, o jehož právech, zájmech nebo povinnostech se jedná
- ten, jehož práva, zájmy nebo povinnosti mohou být rozhodnutím dotčeny
- ten, který tvrdí, že jeho práva, zájmy nebo povinnosti mohou být dotčeny, dokud se nedokáže opak

Průběh správního řízení

• **Stadium prvoinstanční**

a) zahájení správního řízení – může být zahájeno na návrh, z vlastního podnětu orgánu nebo oba způsoby; okamžik zahájení je den, ve kterém podání došlo ke správnímu orgánu; **náležitosti návrhu**: kdo návrh podává, v jaké záležitosti, co žádá

b) průběh správního řízení

- **zajišťování podkladů pro rozhodnutí** – hodnocení **důkazních prostředků** jednotlivě i v souvislostech
- **zajištění řádného průběhu a účelu řízení** – předvolání, předvedení, předběžná opatření, dožádání, pořádková opatření

c) správní rozhodnutí

- **základní vymezení** – musí být vydáno správním orgánem v souladu s předpisy a mít náležitosti
- **oznámení rozhodnutí** – dnem oznámení začíná běžet lhůta pro podání odvolání
- **náležitost rozhodnutí** – výrok (vlastní rozhodnutí), odůvodnění, poučení o odvolání
- **právní moc** – rozhodnutí nelze napadnout řádným opravným prostředkem – **a vykonatelnost rozhodnutí** – schopnost rozhodnutí působit zamýšlené právní následky

• **Stadium přezkumné**

a) odvolání – zahájení pouze na návrh (lhůta 15 dní), rozhoduje o něm orgán instancně nadřazený; případná náprava rozhodnutí se jmenuje autoremedura

b) rozklad – zaměřen proti rozhodnutí, které v prvním stupni vydal správní úřad

c) obnova řízení – etapa řízení o povolení obnovy a etapa obnovené řízení

d) přezkoumání rozhodnutí – řízení se zahajuje bez návrhu z vlastního nebo jiného podnětu správního orgánu

• **Stadium vykonávací**

– posledním stadiem správního řízení je **exekuční řízení**

a) zahájení řízení – na návrh nebo z podnětu správního orgánu

b) příslušnost k výkonu rozhodnutí – správní úřad stanovený zákonem nebo soud

c) lhůta k výkonu rozhodnutí – rozhodnutí lze vykonat do tří let

d) námitky – opravný prostředek proti jednotlivým úkonům prováděným v rámci výkonu rozhodnutí

e) prostředky k výkonu rozhodnutí – srážky ze mzdy, příkázání pohledávky, náhradní výkon, ukládání peněžitých pokut, přímé vynucení uložené povinnosti

29 – VLASTNICTVÍ

Právo vlastnické a jeho nabývání

- soubor základních oprávnění vlastníka věc držet, užívat ji a nakládat s ní (ze zákona)
- předmět vlastnické práva – hmotné předměty, majetková práva (pohledávky), duševní a průmysl. vlastnictví
- a) Původní nabytí vlastnictví** – když se někdo stane vlastníkem věci, která byla nově vytvořena (zhotovením)
 - Vydržení – právo se nabývá dlouhodobou oprávněnou držbou věci někým, kdo není jejím vlastníkem po uplynutí vydržecí doby (musí být nepřetržitá – u movitých věcí 3 roky, u nemovitých 10 let)
 - Přírůstek – vlastníkem přírůstku se stává vlastník plodonosné věci (plody oddělené i dosud neoddělené)
 - Zpracování – vlastnické právo nabude ten, jehož podíl na hodnotě nové věci je větší, rozdíl musí uhradit
 - Smísení – podobně jako u zpracování
 - Uplynutí doby v případě ztráty věci – právo na náhradu nutných výdajů a nálezné ve výši 10% z ceny věci vůči jejímu vlastníku (ztráta věci je právní událostí – nedochází automaticky k zániku vlastnictví)
 - Opuštění věci – vlastnické právo dosavadního vlastníka zaniká, vzniká vlastnické právo k věci státu
 - Nalezení věci skryté – vlastníkem se stává stát, nálezce je povinen věc odevzdat (archeologický nález)
- b) Odvozené nabytí vlastnického práva** – nabyvatel odvozuje své právní postavení od právního předchůdce (vlastníkem se nabyvatel stává převedením vlastnického práva dosavadního vlastníka)
 - Převod – k vl. právu dochází na základě projevu vůle (kupní, darovací smlouva)
 - *Věci movité* – vlastnické právo se převádí tradicí (jeden ji odevzdá druhému a ten ji převezme)
 - *Věci nemovité* – vlastnické právo se nabývá vkladem do katastru nemovitostí
 - Přechod – např. smrtí nebo rozhodnutím státního orgánu; u dědění je důvodem závěť nebo zákon

Obsah, omezení a ochrana vlastnického práva

Obsah vlastnického práva – oprávnění a povinnosti vlastníka

- Oprávnění držet – oprávněný držitel je vlastník, ale i osoba odlišná
- Oprávnění užívat – užívání hodnoty věci ke svému užítku podle své vůle, užitky jsou úroky, nájemné...
- Oprávnění nakládat s ním – činění právních i faktických dispozic s věcí – prodej, darování, směna...
- Povinnosti – výkonem vlastnických oprávnění nesmí omezovat zájmy jiných osob

Omezení vlastnického práva – „vlastnictví zavazuje“, nesmí být zneužito na újmu práv druhých...

- Úprava sousedských práv – zákaz imisí, tj. např. zákaz obtěžování sousedů hlukem, zápachem, kouřem...
- Možnost použít věc bez vlastníkovy svolení – pouze při stavu nouze a z naléhavého veřejného zájmu
- Vyvlastnění – pouze ve veřejném zájmu, na základě zákona, za náhradu a nelze-li dosáhnout účelu jinak

Ochrana vlastnického práva

- Poskytovaná soudem
 - *Žalobou na vydání věci (reivindikační)* – u věcí movitých vydání, u věcí nemovitých vyklizení
 - *Žalobou popírací (negatorní)* – míří proti zásahům do vlastnického práva, které vlastníka ruší, omezují
- Poskytovaná orgánem státní správy – pokud došlo k zásahu do pokojného stavu
- Svépomocí – jen při bezprostřední hrozbě zásahu do práva, musí být přiměřená zásahu

Zánik vlastnického práva

Absolutní zánik - vlastnické právo zaniká bez toho, že by jej nabyl někdo jiný (zničení)

Relativní zánik - vlastnické právo zaniká bývalému vlastníkovi a zároveň je nabývá někdo jiný

- Projevem vůle vlastníka
 - *Smlouvou* – kupní, darovací, smlouvou o prodeji podniku
 - *Opuštěním věci* - derelikce
 - *Zničením (spotřebováním) věci*
- Nezávisle na vůli vlastníka
 - *Smrtí vlastníka* – ke dni smrti nabývají vlastnictví dědicové
 - *Ztrátou věci*
 - *Vydržením*
 - *Rozhodnutím soudu* – při zrušení spoluvlastnictví
 - *Ze zákona* – u skrytých věcí nebo věcí nalezených
 - *Zpracováním věci*
 - *Zničením nebo spotřebováním věci třetí osobou*
 - *Vyvlastněním*

30 – SPOLUVLASTNICTVÍ

Podílové spoluvlastnictví

– spočívá v existenci a ve vyjádření podílů (velikost dána zlomkem nebo %)

Vznik spoluvlastnictví

- vzniká stejným způsobem jako vlastnické právo, jeho předmětem je společná věc (hmotný předmět)
- pokud výše podílů není dohodnuta nebo určena předpisem, podíly jsou stejné

Obsah spoluvlastnictví

- Vzájemný vztah spoluvlastníků – rozhodující není dohoda všech, ale jen většiny podle podílů
- Vztah všech spoluvlastníků ke třetím osobám – spoluvlastníci jsou jediný subjekt, jednají společně a nerozdílně
- Vztah jednoho spoluvlastníka ke třetím osobám ohledně jeho podílu – převod podílu na osoby blízké nevyžaduje souhlas ostatních, převod na osoby jiné vyžaduje (možnost spoluvlastníků využít předkupní právo)

Zánik spoluvlastnictví – stejné jako u individuálního vlastnictví

- Dohodou spoluvlastníků – musí se týkat vždy celého předmětu
- Rozhodnutím soudu – nedojde-li k dohodě
 - *Reálné rozdělení věci* – pokud je to dobře možné
 - *Příkazání věci jednomu nebo více spoluvlastníkům* – za přiměřenou náhradu
 - *Prodej věci a rozdělení výtěžku*

Společné jmění manželů

- základní úprava majetkových vztahů mezi manžely, výrazem rovnoprávného postavení manželů (obč. zákoník)
- podíly nejsou určeny v době jeho trvání, k jejich určení dochází až při zániku společného jmění (zásadně ve stejné výši), předmětem SJM je majetek a závazky

Vznik společného jmění manželů

- okamžikem uzavření manželství (ze zákona)
- dohodou manželů (forma notářského zápisu) může být odložen až ke dni zániku manželství – tzv. **koakvizice** → každý z nich v průběhu manželství nabývá majetek pouze pro sebe
- smlouva o úpravě majetkových vztahů v budoucím manželství – muž a žena, kteří spolu chtějí uzavřít sňatek

Předmět a rozsah společného jmění manželů

- občanský zákoník vymezuje předmět SJM **pozitivně** tím, že stanoví, co patří do SJM:
 - Majetek – věci, majetková práva (pohledávky), podíly nabitě jedním z manželů nebo oběma za trvání manželství
 - Závazky, které některému z manželů nebo oběma společně vznikly za trvání manželství
- občanský zákoník zároveň vymezuje předmět SJM **negativně** tím, že určuje, co je vyloučeno ze SJM:
 - majetek nabytý dědictvím nebo darem, věci, které slouží k osobní potřebě jednoho z manželů, majetek nabytý jedním z manželů za majetek náležející do výlučného vlastnictví tohoto manžela, věci, které byly vydány podle předpisu o restituci majetku jednomu z manželů, který měl věc ve vlastnictví před uzavřením manželství
- dohodou mohou manželé společné jmění rozšířit nebo zúžit (forma notářského zápisu)

Obsah společného jmění manželů

- V jejich vzájemném vztahu – manželé mají stejné právo společně užívat SJM, společně hradí náklady na věci
- Ve vztahu ke třetím osobám – běžné záležitosti týkající se společného majetku může vyřizovat každý z manželů (zákonné zastoupení), v ostatních záležitostech je třeba souhlasu obou manželů

Zúžení a zánik společného jmění manželů

- Zúžení

Dohodou nebo rozhodnutím soudu – soud může zúžit společné jmění manželů až na věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti; soud zúží společné jmění manželů, pokud se prokáže, že jeden z manželů získal oprávnění k podnikatelské činnosti a dostal se do obchodní společnosti a to k návrhu druhého manžela

- Zánik

Zánikem manželství – smrtí, rozvodem i vyslovením neplatnosti manželství soudem

Za trvání manželství ze zákona – uložením trestu propadnutí majetku nebo prohlášením konkurzu na majetek jednoho z manželů podle zákona

Vypořádání společného jmění manželů

- Dohodou manželů – forma písemné smlouvy (vztahují se na ni ustanovení obč. zákoníku o právních úkonech)
- Dohodou manžela se subjektem – v případě že jmění zaniklo uložením trestu propadnutí majetku jednomu z manželů, může se druhý manžel dohodnout s příslušným finančním orgánem
- Rozhodnutím soudu – pokud nedošlo k dohodě, soud přihlíží k tomu, že podíly jsou stejné, k potřebám nezletilých dětí a k tomu, jak se který manžel staral o rodinu
- Ze zákona uplynutím doby – po 3 letech; u věcí movitých se vlastníkem stává ten z bývalých manželů, který tyto věci nadále používá; věci nemovité zůstávají v podílovém vlastnictví, přičemž podíly jsou stejné